

Düzeltilme ve Cevap Hakkında Yeni Gelişmeler: Sinema Filmlerine Karşı Düzeltilme ve Cevap Hakkı Kullanılabilir mi?

New Developments On The Right Of Correction And Response: Can The Right Of Correction And Response Be Used Against Movies?

Ahmet ÇİFTÇİ*
Merve ERGÜNEY**

Öz

Düzeltilme ve cevap hakkı, basın-yayın yoluyla kişilerin şeref ve haysiyetlerine dokunulması veya kişilerin kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması halinde kullanılabilen ve uluslararası belgeler ile anayasalar ve kanunlar tarafından düzenlenip teminat altına alınmış bir temel haktır. Türk mevzuatına göre bu hak süreli yayınlara, radyo, televizyon yayınlarına ve internet ortamındaki yayınlara karşı kullanılabilirken, süresiz yayınlar ve sinema filmlerine karşı kullanılamamaktadır.

İşbu çalışmada, öncelikle düzeltilme ve cevap hakkının tanımı, tarihçesi, hukukî temelleri, mahiyeti, önemi, usul ve şartları gibi konular hakkında genel ve temel bilgiler verilecek, daha sonra sinema filmlerine karşı da bu hakkın kullanılıp kullanılamayacağı kitle iletişimi ve hukukî boyutlarıyla tartışılacaktır. Dolayısıyla bu makale iletişim ve hukuk alanlarını kapsayan karma nitelikli özgün bir çalışmadır.

Çalışmanın amacı sinema filmleri bakımından düzeltilme ve cevap hakkının kullanılması için kanun koyucuya yol gösterici nitelikte bilgiler sunmak ve bu alanda yapılacak akademik çalışmalara katkıda bulunmaktır. İşbu çalışma sinema filmlerinde düzeltilme ve cevap hakkı konusunda yapılan ilk çalışmalardan biri olması bakımından ayrıca önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sinema filmi, ifade hürriyeti, mizah, düzeltilme ve cevap hakkı (tekzip hakkı).

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo-Televizyon ve Sinema Bölümü, Orcid Id: 0000-0002-0639-7761

** Dr. Öğr. Üyesi, Samsun Üniversitesi İletişim Tasarımı ve Yönetimi Bölümü, Orcid Id: 0000-0002-1397-5769

Abstract

The right to rectification and reply has been regulated and guaranteed as a basic and fundamental right by international documents, constitutions and laws. This basic right shall be accorded only in cases where personal reputation and honour is attacked or in cases of unfounded allegation. According to the Turkish legislation, this right can be exercised against periodicals, and radio and television broadcasts and internet; however it cannot be exercised against cinema films and non-periodicals.

In this work, first of all, general and basic information on the right to rectification and reply will be given as regards its definition, historical background, legal foundation, nature, importance, procedure and conditions, then whether this basic and fundamental right can be exercised against cinema films (movies) will be discussed and argued in the frame of communication and law. For this reason, this article is focused on and a mixture of communication and communication law fields.

The purpose and aim of this scientific article is to provide information and be a guide to the legislators and academicians when the subject of the article comes to the agenda of the Legislative Body and other related authorities in Turkey in future. This work is also important, because it is one of the first scientific works on the right to rectification and reply against cinema films.

Key Words: cinema film, right to speech, humour, right to rectification and reply

Giriş

Görsel-işitsel kitle iletişim aracı olan sinema filmlerinin yeterince işlenmemiş, pek çok yönü bulunmaktadır. Bunlar arasında sinema filmlerinde telif hakkı, eser sahipliği, sinema sanatçılarının sosyal güvenlik hakkı, filmler yoluyla ifade hürriyetinin kullanılması ve nihayet sinema filmlerinde düzeltme ve cevap hakkı sayılabilir. İşbu çalışmanın konusu sinema filmlerinde düzeltme ve cevap hakkının (tekzip hakkı) kullanılıp kullanılmayacağıdır.

İfade hürriyeti genelde toplum hayatında ve özelde kişilerin hayatında önemli bir yer tutar. Bu hürriyet günümüzde daha da önemli hâle gelmiştir. Hayatın her alanında, bilimde, sanatta ve siyasette ifade hürriyeti yani düşünce ve kanaatlerin serbestçe açıklanması ve yayılması günümüzde giderek ehemmiyet kazanmıştır. İfade hürriyetinin kullanılma yollarından biri de sinema filmleridir. İfade hürriyeti, klâsik insan haklarına girer ve bir temel hak ve hürriyet olarak uluslararası belgelerde (BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi m.19; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) m.10; BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m.13,17), Anayasalarda (1787

ABD Anayasası, 1791 First Amendment, 1. ek madde; 1949 Alman Anayasası m.5; Portekiz Anayasası m.37; İtalyan Cumhuriyeti Anayasası m.21; 1958 Fransız Anayasası m.4/3; 1982 Türk Anayasası m.25,26,27) ve kanunlarda (5187 sayılı Basın Kanunu m.3; 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun m. 6,7) düzenlenip teminat altına alınmıştır.

AİHS'nin 10. maddesinde ve Anayasa'nın 26. maddesinde de öngörüldüğü üzere olaylar, düşünceler ve kanaatler söz, yazı, resim veya başka yollarla, makul sebeplerle öngörülen sınırlamalara uyularak, serbestçe açıklanıp yayınlanabilir. Burada geçen başka yollarla ifadesine herhalde sinema filmleri dâhil bütün kitle iletişim araçları girer. Günümüzde sinema, başlı başına bir işletme, bir faaliyet alanı ve bir sektör halini almıştır. Ayrıca sinema filmleri yedi sanattan (resim ve heykel, müzik, tiyatro, dans, edebiyat, yapı, sinema) birisidir. Sinema filmlerinin türlerinde de artma olmuş ve sosyal içerikli filmlerin yapılmasına ağırlık verilmeye başlanmıştır. Sinema filmlerine somut olarak kişiler de konu olabilmekte ve onların kişilik hakları, örneğin şeref ve haysiyetleri veya özel hayatları filmler yoluyla ihlâl edilmektedir. İfade hürriyeti ve içinde sinema filmleri hürriyeti de yer alan basın-yayın hürriyetiyle (kitle iletişim hürriyeti) kişilik hakkı çatışma halindedir. Bu hak ve hürriyetler BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (m.19), Avrupa Konseyi tarafından çıkarılan Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme (m.10) gibi uluslararası belgelerde ve anayasalarda teminat altına alınmışlardır. Kitle iletişim araçları yoluyla kişilik hakları ihlâl edilenler yargı yoluna gidebilirler. Ancak, yargı yolu dışında başvurulabilecek bir yol daha vardır. Bu yol da düzeltme ve cevap hakkının kullanılması yoludur. Ancak hemen belirtelim ki düzeltme ve cevap hakkı her türlü kişilik hakkının ihlâlinde kullanılabilen bir hak değildir. Bu hak Anayasa'nın 32. maddesinde öngörüldüğü üzere sadece “yayın yoluyla şeref ve haysiyetin ihlâli” ve “kişinin kendisi hakkında gerçeğe aykırı yayın yapılması” halinde kullanılabilir. Oysa 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele edilmesi Hakkında Kanun'da internet yayınlarına karşı cevap hakkını doğması bakımından “kişilik haklarının ihlâli” kriteri getirilerek bu hakkın kullanım alanı genişletilmiştir. Mevzuata göre, düzeltme ve cevap hakkı süreli yayınlarda, radyo ve televizyonlarda ve internette kullanılabilir. Süreli olmayan yayınlara ve sinema filmlerine karşı bu hak kullanılamamaktadır. İşbu çalışmanın konusu sinema filmlerine karşı da bu hakkın kullanılıp kullanılamayacağı oluşturmaktadır. Aşağıda, konunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla önce genel olarak düzeltme ve cevap hakkı, daha sonra da sinema filmlerinde düzeltme ve cevap hakkı üzerinde durulacaktır.

1. Genel Olarak Düzeltme ve Cevap Hakkı

1.1. Düzeltme ve Cevap Hakkının Tanımı, Tarihçesi, Hukukî Mahiyeti ve Önemi

a) Düzeltme ve Cevap Hakkının Tanımı ve Hakkın Şartları

Düzeltme ve cevap hakkı kitle iletişim hukukunun (basın-yayın hukukunun / medya hukukunun) tartışmalı bir alanıdır. Bu hak, kitle iletişim araçlarıyla yapılan yayınlar sebebiyle resmî makam ve mercilere, gerçek kişilerle özel ve kamu tüzel kişilerine, adlî yargılamanın uzun sürmesi sebebiyle garanti temin eden bir müessesesidir.¹ Diğer bir tanıma göre, düzeltme ve cevap hakkı, bir taraftan kitle iletişim hürriyetinin kötüye kullanılmasını önlemek, diğer taraftan da kitle iletişim araçları yoluyla yayın yapanların daha sorumlu davranmalarını sağlamak amacıyla öngörölmüş bir tedbir veya yaptırımdır.²

Düzeltme ve cevap hakkı ancak, basın-yayın yoluyla kişilerin şeref ve haysiyetlerine veya kişilerin kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması halinde kullanılabilen ve kişide manevi tatmin sağlayan, ayrıca yargı yoluna gidilmesine engel olmayan bir temel haktır. Bu suretle bu hakkın Türk hukukunda herkes tarafından kullanılabilen genel bir hak, sadece iki halde kullanılabildiği için mutlak bir hak olmadığı anlaşılmaktadır.³ Düzeltme ve cevap hakkı, basın-yayın hürriyetinden, basın dışı yararlanmayı sağlayan⁴ ve ‘doğru haber ve bilgi dolaşımının’ gerçekleşmesi bakımından etkinliği kabul edilen bir temel haktır.⁵ Basın-yayın hürriyetinden doğan hakların kullanılmasında, kişinin şeref ve haysiyetini (onurunu) ihlâl eden veya kişinin kendisiyle ilgili gerçek dışı yayın yapılması halinde bu yayınlara karşı, yayından zarar gören kişinin aynı araç ve imkânlardan yararlanarak düzeltme yapabilmesi veya cevap verebilmesi basın-yayın hürriyetinin bir gereğidir. Kişinin şeref ve haysiyetine (onuruna) dokunma olarak belirtilen ilk sebep, geniş yoruma elverişlidir. Şeref ve haysiyete dokunma kavramının kapsamına pek çok niteleme ve belirleme girebilir. Şeref ve haysiyet bir açıdan iç şeref ve haysiyet ve dış şeref ve haysiyet olarak ikiye ayrılır. İç şeref ve haysiyete kişinin doğuştan getirdiği değerler girerken, dış şeref ve haysiyete kişinin içinde bulunduğu toplum ve çevresi tarafından izafe edilen değerler girer. Şeref ve haysiyet, hukuksal şeref ve haysiyet ve ahlâksal şeref ve haysiyet

1 Özkan Tıkveş, “Cevap Hakkı Üzerine Bir İnceleme”, *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 1967, No:1, s. 69

2 Feyyaz Gölçüklü, *Haberleşme Hukuku*, AÜSBF Yayını, Ankara, 1970, No:292 BYYO Yayın, No:1, s. 171

3 Sulhi Dönmezer, Köksal Bayraktar, *Basın Hukuku*, 5. Baskı. Beta Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 356

4 Çetin Özek, *Türk Basın Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 2381, Hukuk Fakültesi Yayını, No: 538. İstanbul, 1978, s. 95

5 Sahir Erman, Çetin Özek, *Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat*, Kule Kitapları, İstanbul, 1991, s. 169

olarak da ikiye ayrılır. Ahlâksal şeref ve haysiyet ise, kendi içinde genel şeref ve haysiyet ve özel şeref ve haysiyet olarak ikiye ayrılmaktadır. Ayrıca şeref ve haysiyet, kişisel şeref ve haysiyet, meslekî şeref ve haysiyet, ticarî şeref ve haysiyet, toplumsal şeref ve haysiyet şeklinde ayırımlara tâbi tutulabilmektedir.⁶ ‘Gerçeğe aykırılık’ ise, mevzuatta kişisel gerçeğe aykırılık olarak öngörülmüştür. Bu bakımdan, kamusal yahut genel gerçeğe aykırılıklar bu şartın dışında kalmaktadır. Bu hakkın tanınma sebeplerinden biri de ifade hürriyetinin ve kitle iletişim hürriyetinin kötüye kullanılmasını önlemektir. Bu hak bir tür meşru müdafaaya benzer. Bu hak sayesinde kişiler güçlü basın-yayına karşı kendilerini savunabilmekte ve manevi tatmin sağlamaktadırlar. Düzeltilme ve cevap hakkı güçlü medyaya karşı ‘silahlarda eşitliği sağlayan’ bir haktır. Diğer bir deyişle bu hak, ‘*tecavüz silahına eş etkili bir silah*’ olarak değerlendirilmelidir.⁷

Düzeltilme ve cevap hakkını kullanamadan ölen kimsenin bu hakkı, belli şartlarla mirasçılara intikal eder.⁸

b) Düzeltilme ve Cevap Hakkının Tarihçesi

Düzeltilme ve cevap hakkının, ilk kez bir hak olarak mevzuata girmesi, hem dünya ülkeleri hem de Türkiye bakımından, kitle iletişim araçları içerisinde en eskisi ve en etkilisi olan ‘yazılı basın’ (sürekli yayınlar) için söz konusu olmuştur.⁹

Düzeltilme ve cevap hakkı ilk defa Fransa’da ele alınmış ve tarihsel kökeni 1789 Fransız İhtilâli’ne dayanmaktadır. Fransız İhtilâli ile gündeme gelen düşünce hürriyeti ortamı içinde basın hürriyetinin kötüye kullanılması ile kişilik hakkını oluşturan değerlere saldırı mahiyetinde yayınlar ortaya çıkmış ve basında çıkan iftira niteliğindeki suçlamalara cevap verilememesi tehlikesi gündeme gelmiştir. Bu tür yayınlara karşı kişilerin hukuken korunması için ilk öneri, Milletvekili Dulaure tarafından sunulmuştur. 1799 yılında Dulaure düzeltilme hakkının tanınması için Fransız Millet Meclisi’ne başvurmuş, fakat teklifi kabul edilmemiştir. Bu hak Fransız Basın Kanunu’na ancak 1822 yılında girmiş ve böylece düzeltilme hakkının temelini oluşturmuştur. Fransız Basın Kanunu’nun etkisiyle Federal Almanya’da düzeltilme ve cevap hakkı hükümlerine 1952 Alman Basın Kanunu’nda (7. paragraf, 1. fıkra) 1831 Baden Basın Kanunu’nda yer verilmiş ve diğer Alman Basın Kanunlarına da öncülük etmiştir.¹⁰ Günümüzde bu

6 Ahmet Kılıçoğlu, *Şeref, Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılarından Hukuksal Sorumluluk*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi yayınları No: 496. Ankara, 1993, (Geniş bilgi için bkz.: s. 61-72)

7 Feyyaz Gölcüklü, *Haberleşme Hukuku*, s. 125

8 (2954/m. 27; 5187/m.14; 6112/m.18)

9 Ahmet Çiftci, “3445 Sayılı Kanunla Değiştirilen Basın Kanunu’nun 19. Maddesine Göre Yazılı Basında Cevap ve Düzeltilme Hakkı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1992, s. 54

10 Kayhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, Yenilenmiş 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 212,

hak, aralarında içerik ve şartlar bakımından kısmî farklar bulunsa da pek çok ülkenin Anayasa ve kanunlarında güvence altına alınmıştır.¹¹

Türk hukuku açısından düzeltme ve cevap hakkı, basın hukuku ile ilgili tüm normatif sistemlerde yer almıştır.¹² Düzeltme ve cevap hakkı basın hukukumuzun ilk kaynağı olan 1864 Matbuat Nizamnamesi'nde (m.8 ve m. 12) düzenlenmiştir. 1877 Matbuat Kanunu'nda (m. 18, 19) bu hak yer almıştır. Her iki düzenleme de 1822 Fransız Basın Kanunu'nda yer alan cevap ve düzeltme hakkının esaslarına dayanmaktadır . 1909 Matbuat Kanunu (m. 21), 1931 yılında çıkarılan 1881 sayılı Matbuat Kanunu (m.48) ve 15.7.1950 tarihli ve 5680 sayılı mülga Basın Kanunu'nda (m. 19), 1961 Anayasası'nda (m.27), 1994 yılında çıkarılan mülga 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'da (m.28) düzeltme ve cevap hakkı düzenlenmiştir.

Radyo ve televizyonda da düzeltme ve cevap hakkının tanınmasında, bunların gelişimine paralel olarak bir seyir izlenmiştir. Pek çok ülkede (Almanya, İspanya, Portekiz, eski Yugoslavya, Japonya) radyo ve televizyon yayınlarına karşı cevap ve düzeltme hakkı tanınmıştır.¹³ Pozitif hukuk bakımından bu hakkı anayasa ve kanunlarında tanıyan devletlerin düzenlemeleri şunlardır: 1976 Portekiz Anayasası m. 37/4, 1945 Guatemala Anayasası, kısmen Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası, 1975 Yunanistan Anayasası, 1983 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası m. 23; İsviçre Medenî Kanunu m.28, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1911 Nevada Basın Kanunu, Avusturya Basın Kanunu 23. paragraf, fıkra 2, Fransız Basın Kanunu, 1948 İtalyan Basın Kanunu m.8, KKTC Kamu ve Özel Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Yasası m.35'te sadece 'düzeltme hakkı' olarak.¹⁴ Türkiye'de radyo ve televizyon yayınlarına karşı düzeltme ve cevap hakkına yönelik ilk düzenleme 24 Aralık 1963 tarihli ve 359 sayılı TRT Kurumu Kanunu'nda (m. 19) yer almıştır. En yeni kitle iletişim aracı olan internette düzeltme ve cevap hakkına ilişkin düzenleme 23.5.2007 tarihli ve 5651 sayılı Kanunla yapılmıştır.

Ahmet Çiftçi, 1992, s. 54

11 Ahmet Çiftçi, "3445 Sayılı Kanunla Değiştirilen Basın Kanunu'nun 19. Maddesine Göre Yazılı Basında Cevap ve Düzeltme Hakkı", s. 54-55

12 Sulhi Dönmez, Köksal Bayraktar, *Basın Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 320; Kayhan İcel, Kitle İletişim Hukuku, Beta Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 212; Ahmet Çiftçi, "Radyo ve Televizyonda Cevap ve Düzeltme Hakkı", Ankara Barosu Dergisi, 1991, s. 898; Ahmet Çiftçi, "3445 Sayılı Kanunla Değiştirilen Basın Kanunu'nun 19. Maddesine Göre Yazılı Basında Cevap ve Düzeltme Hakkı", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1992, s. 55

13 Feyyaz Gölcüklü, "Radyo -Televizyonda Düzeltme ve Cevap Hakkı", *SBFD*, 1965, s. 129; Hasan Bıyıklı, Kitle Haberleşme Hukuku Ders Notları, A.Ü. *SBF, Basın –Yayın*, Yüksek Okulu Yayınları, Ankara, 1989, s. 172; Ahmet Çiftçi, "3445 Sayılı Kanunla Değiştirilen Basın Kanunu'nun 19. Maddesine Göre Yazılı Basında Cevap ve Düzeltme Hakkı", s. 899

14 Kayhan İcel, *Kitle İletişim Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 212; Abdullah Güzel, *Cevap ve Düzeltme Hakkı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, s.30-31; Atilla Coşkun, *Gazete, Radyo ve Televizyon Yayınlarında Cevap Hakkı*, Legal Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 13

Türk pozitif hukuku bakımından 1982 Anayasasında (m.32), 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu (m. 27, 28), 5187 Sayılı Basın Kanunu (m.14,18), 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun (m.9) ve 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun (m. 18)’da düzeltilme ve cevap hakkına ilişkin hükümler yer almaktadır.

c) Düzeltilme ve Cevap Hakkının Hukukî Mahiyeti

Düzeltilme ve cevap hakkı, doktrinindeki adıyla ‘negatif statü hakları’na giren bir temel haktır. Bu hak, güçlü medyaya karşı kişileri korumayı amaçlayan, adeta ‘silahlarda eşitliği’ sağlayan ve aynı mecrada o yayına karşı cevap ve/veya düzeltilme yapma olanağını sağlayan bir kişisel haktır. Zira bu hak, Anayasanın ‘kişinin hakları ve ödevleri’ başlıklı bölümünde düzenlenmiştir.

Düzeltilme ve cevap hakkı, kişilik hakkı (örn. şeref ve haysiyeti, özel hayatı) ihlâl edilen kişi için bir yetkiyi, ihlâl eden için ise bir yükümlülüğü ifade eder.¹⁵ Günümüzde basın-yayın, yasama, yürütme ve yargı şeklindeki üç kamu güç ve otoritesinin dışında, özel sektörün elinde de olsa, dördüncü güç olarak nitelenmektedir. Bu itibarla, düzeltilme ve cevap hakkı, basın-yayının giderek gelişen ve güçlenen etkinliği karşısında, kişi ve kuruluşlara hukuken tanınan bir tür savunma aracı niteliğinde ve basın-yayın hürriyeti ile kişilik hakları arasında, kuyumcu terazisi gibi, hassas dengenin kurulmasını sağlamaya yönelik bir temel haktır. Bu bakımdan, düzeltilme ve cevap hakkı, temel bir hak olmakla birlikte, ifade hürriyetinin ve basın-yayın hürriyetinin gereksiz yere sınırlandırılması amacıyla, diğer bir deyişle kötüye, kullanılamaz. Cevap hakkı, medya organlarının saldırılarına karşı kullanılmak üzere verilmiş bir tür ‘meşru müdafaa hakkı’dır. Bununla birlikte, cevaba yol açan yazı, resim veya diğer suretteki yayında (örn. radyo, tv. ve internet) bir saldırı niteliği olmasa bile cevap hakkı yine vardır. Dolayısıyla cevap hakkı meşru müdafaa (savunmaya) nazaran daha geniş bir kapsama sahiptir.

Düzeltilme ve cevap hakkı, basın-yayında hem kişi, kurum veya kuruluşun isminin açıkça belirtilmesi hem de unvan, lâkap, resim, karikatür, vb. şekillerde yani ‘kapalı şekilde’¹⁶ imâ yoluyla o kişi, kurum veya kuruluşun olduğu belli olan durumlarda kullanılabilir.

15 Özkan Tıkveş, “Cevap Hakkı Üzerine Bir İnceleme”, *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 1967, s. 69; Feyyaz Gölcüklü, *Haberleşme Hukuku*, AÜSBF Yayını, Ankara, 1970, s. 131; Doğan Bülent Belli, *Basın Yoluyla Kişilik Hakkına Saldırlardan Sorumluluk*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2008, s. 77; Ali Akkurt, *Basın Özgürlüğünün Kapsamı ve Sınırları*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 169

16 Sevil Aydın, *Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlâli ve Hukuksal Korunma*, Adil Yayınevi, Ankara, 1997, s. 166

Düzeltilme ve cevap hakkı bünyesinde başlıca üç hak barındırır.

- Düzeltilme Hakkı (right to rectification)
- Cevap Hakkı (right to response; right to reply)
- Düzeltilme ve Cevap Hakkı (right to reply and rectification).

Bu hakkın devlet daireleri, kamu kurum ve kuruluşları ve tüzel kişiler tarafından kullanılması hâline ‘düzeltilme hakkı’ adı verilmektedir.

Düzeltilme ve cevap hakkı; basın-yayın hürriyetinin kötüye kullanılmasından doğan zararın tazmin edilmesi ve sorumluların cezalandırılmasında adli yolların yetersiz kalması ve güçlü basın-yayın karşısında kişilerin ve kuruluşların başka yollarla da korunması gerektiği düşüncesinden doğmuştur.¹⁷ Açılacak ceza ve tazminat davalarının uzun sürmesi ve hükmedilen mahkûmiyet kararlarını okuyanların cevap ve düzeltmeyi doğuran yazı veya resimi okuyan veyahut görseli izleyenlerin sayısına nazaran daha az olması karşısında, cevap ve düzeltme hakkı ‘*derhal tamir olanağı sağlar*’.¹⁸ Düzeltilme ve cevap hakkı, ifade hürriyeti, kitle iletişim hürriyeti ve bunların içinde yer alan ‘haber alma hürriyeti’ ve Anayasanın 36. maddesinde öngörülen ‘hak arama hürriyeti’ ile de bağlantılı bir haktır.¹⁹ Bu hak, kişilik haklarının korunması dışında, düşünceyi açıklamak hakkının da bir gereğidir. Zira düşünceyi açıklamak, haber vermek hakkı salt basın-yayın mensuplarına tanınmış bir hak değildir.²⁰ Düzeltilme ve cevap hakkını kullanan kişi, bu sayede yazılıp çizilenin, söylenenin, gösterilenin doğru ve gerçek olmadığını ve bu yayının şeref ve haysiyetine niçin dokunduğunu bizzat kendisi o medya organında ifade etmek ve açıklamak imkânına sahip olmaktadır. Ancak bu hakkın kullanılmasında basın-yayın hürriyetini (medya hürriyetini) zedeleyici genişlikte yetkiler söz konusu olmamalıdır. Bu itibarla, cevap ve düzeltme hakkına dair hükümler oldukça ayrıntılı olarak kaleme alınmalıdır.

Düzeltilme ve cevap hakkının hukukî mahiyeti konusunda, bu hakkı para dışı manevi tazminat biçimi, tecavüzün durdurulması talebinin özel olarak düzenlenmiş biçimi,²¹ özel durdurma davası olarak niteleyen görüşler mevcuttur. Çalışmanın esas konusu ‘sinema filmlerinde düzeltme ve cevap hakkı’ olduğundan, kapsamı aşmamak için bu görüşler üzerinde

17 Ahmet Çiftçi, “3445 Sayılı Kanunla Değiştirilen Basın Kanunu’nun 19. Maddesine Göre Yazılı Basında Cevap ve Düzeltilme Hakkı”, s. 48

18 Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, “*Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 353

19 Aynı görüş için bkz.: A. Coşkun, *Gazete, Radyo ve Televizyon Yayınlarında Cevap Hakkı*, İstanbul: Legal Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 24

20 Sahir Erman, Çetin Özek, *Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat*, s. 170

21 Ahmet Kılıçoğlu, *Şeref, Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılarından Hukuksal Sorumluluk*, s. 261

durulmayacaktır.²²

Düzeltilme ve cevap hakkı temel bir hak olarak sadece uluslararası belgelerde, Anayasalarda ve kanunlarda düzenlenip koruma altına alınmış bir hak değil, aynı zamanda birer özdenetim kuruluşu olan Amerika Birleşik Devletleri'nde Ulusal Yayıncılar Birliği'nin (National Association of Broadcasters) etik kuralları ile Profesyonel Gazeteciler Birliği'nin 'Sigma Delta Chi Haber Ahlâk Yasası'nda ve Türkiye'de Basın Şeref Divanı'nın Basın Ahlâk Yasası'nda (m.12), Basın Konseyi'nin Basın Meslek İlkeleri'nde (m.16) de yer almıştır. Bu hak sadece olay açıklamasına karşı değil, eleştiri ve değer yargısı şeklindeki yayınlara ve hatta resim ve karikatürlere karşı da kullanılabilir. Bununla birlikte, Regensburger 1911 yılında yayınladığı eserinde, yazılı resimler ile yazısız resimlerin birbirinden ayrıldığını ve yalnızca yazılı resimlere karşı bu hakkın kullanılabileceğini ileri sürmüş ve yazılı resimlere karşı cevabın resimli değil, yalnız yazıyla olabileceğini savunmuştur.²³ Alman Federal Mahkemesi bir kararında,²⁴ Einstein'ın izâfiyet (bağılantılık) teorisine ilişkin bilimsel tartışmalarda dâhi cevap hakkının kullanılabileceği sonucuna varmıştır.

d) Düzeltilme ve Cevap Hakkının Önemi, Özellik ve Nitelikleri

Düzeltilme ve cevap hakkı yukarıda belirtildiği üzere, kişilere ve kuruluşlara tanınan temel bir haktır. Bu hak başlıca iki halde kullanılabilir. Bunlardan biri yayın yoluyla kişilerin şeref ve haysiyetine dokunulması, diğeri de yayın yoluyla kişinin kendisi hakkında gerçeğe aykırı yayınlar yapılmasıdır. Mülga 5680 sayılı Basın Kanununun 19. maddesinde öngörülen 'menfaati bozan yayınlara' karşı da tezkip hakkının kullanılabileceğine dair hüküm, muğlak ve göreceli olması sebebiyle, 1983 yılında çıkarılan 2950 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle madde metninden çıkarılmıştır. Bu bakımdan, yayının salt bir kişinin menfaatlerini bozması, haberin, yayının cevaplandırılıp, düzeltilmesi için yeterli sebep değildir.

Kişiler ve kurumlar basın-yayına devamlı surette konu olabilmektedirler. Böyle olunca da zaman zaman kişilerin şeref ve haysiyetine dokunulmakta veya onlar hakkında gerçeğe aykırı yayınlar yapılabilmektedir. Bu durumlarda kullanılabilen düzeltilme ve cevap hakkı kişilerde manevi haz sağlayan başvurulabilecek alternatif bir yol olabilmektedir. Cevap ve/veya düzeltilme hakkının kullanılması, ayrıca yargı yoluna gidilmesine,

22 Abdullah Güzel, *Cevap ve Düzeltilme Hakkı*, s. 40; Dilara Yüzer, *1982 Anayasası'nda Basın Özgürlüğü Karşısında Kişilik Hakkı ve Korunması*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2013, s. 171; Sibel Özel, *Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014, s. 68

23 Akt. Kayıhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 216, (dipnot 95).

24 Bkz. Rechtsprechung NJW Jahr, The German Law of Torts, 1963, s. 1155; akt. Kayıhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 219 (dipnot: 107)

örneğin ceza davası açılmasına ve maddî ve/veya manevî tazminat davası açılmasına engel değildir. Bunun tersini de düşünmek mümkündür. Adliye müraaat edilmiş olması ve ceza takibatı veya maddî ve/veya manevî tazminat talebinde bulunulmuş olması cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasına engel değildir. Burada bir takasın varlığından söz edilse de, sadece mağdura, medya organının ve mensubunun kullandığı silah temin edilmekte, diğer bir deyişle ‘silahlarda eşitlik’ sağlanmaktadır.

Sürelî yayınlarda, radyo ve televizyon yayınlarında ve internet ortamında bu hak çoğunlukla ‘tekzip hakkı’ (düzeltme, yalanlama) olarak geçmektedir.

Düzeltme ve cevap hakkı, kitle iletişim araçlarını kullanan kişilerin yani basın-yayın mensuplarının (gazeteci, muhabir, sorumlu müdür, program yöneticisi, spiker, sunucu, yönetmen, karikatürist, senaryo yazarı, vb.) başkalarına zarar vermemek ve haklarını ihlâl etmemek bakımından daha dikkatli davranmalarını, hassas olmalarını sağlar.²⁵ Düzeltme ve cevap hakkı sürelî yayınlarda kullanılabilirken, sürelî olmayan yayınlarda kullanılamamaktadır. Zira sürelî olmayan yayınlarda bu hakkın kullanılması amaca elverişli değildir. Çünkü o süresiz yayının (örneğin bir kitabın) bir daha yayınlanıp yayınlanmayacağı belli değildir. Düzeltme ve cevap hakkı yukarıda belirtildiği üzere olay açıklaması ve eleştiri şeklinde nesir yazılara karşı kullanılabildiği gibi resim, portre, karikatürlere karşı da kullanılabilir.

Bu hak ayrıca, kamu ve özel medya hizmet sağlayıcılara karşı ve internet ortamındaki yayınlara karşı kullanılabilirken sinema filmlerine karşı henüz kullanılamamaktadır. Bununla birlikte eski Yugoslavya’da ve Federal Almanya’da sinema filmlerinde düzeltme ve cevap hakkı tanınmıştır.²⁶

1.2. Uluslararası Belgelerde ve Türk Hukukunda Düzeltme ve Cevap Hakkı

a) Uluslararası Belgelerde Düzeltme ve Cevap Hakkı

Düzeltme ve cevap hakkı günümüzde uluslararası planda da söz konusu olmuştur. Düzeltme ve cevap hakkı, Birleşmiş Milletler bünyesinde ele alındığı gibi, Avrupa Konseyi’nin 1989 yılında çıkardığı Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi’nde (m. 8), Avrupa Topluluğu’nun (AT) 1989 yılında çıkardığı 89/552/EEC sayılı Sınırsız Televizyon Direktifi’nde

25 Ö. Gedik, *Türk Yargı Kararları Çerçevesinde Türkiye’de Kitle İletişim Özgürlüğü*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008 s. 90

26 Kayıhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 214, (dipnot 89); Özkan Tikveş, *Cevap Hakkı Üzerine Bir İnceleme*, s. 76, (dipnot 43)

(m.23) ve bu Direktifi tadil eden 19 Aralık 2007 tarihinde Avrupa Birliği (AB) tarafından çıkarılan ‘Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi’nde (m. 23) düzenlenmiştir. Bu belgelerde düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasına alternatif telâfi yolları da öngörülmüştür.²⁷ Öte yandan AB, radyo, televizyon, sinema ve videoyu kapsayan bir ‘görsel-işitsel medya politikası’ (audio-visual media policy) oluşturmuş ve bu politika çerçevesinde sinema filmlerini desteklemektedir.²⁸

aa) Birleşmiş Milletler Bünyesindeki Çalışmalar

Haberleşmenin milletlerarası alanda da önem kazanması ve oynadığı büyük rol dolayısıyla, düzeltme ve cevap hakkının milletlerarası planda da düzenlenmesi gündeme gelmiştir. Özellikle yanlış haberlerin milletlerarası uyuşmazlıklara ve buhranlara yol açtığı ve barış için tehlikeli olduğu tespit edilmiş ve milletlerarası ilişkilerin barış içinde yürütmesi ve gelişmesi için gerçeğin belirtilmesi bakımından düzeltme ve cevap hakkının yapacağı katkılara işaret edilmiştir. 1948 yılında, Cenevre Komisyonu milletlerarası bir düzeltme hakkını öngören bir sözleşme projesini oluşturmuş ve “Düzeltilme Hakkına ve Haberlerin Milletlerarası Nakline İlişkin Mukavele” 13 Mayıs 1949 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Fransa’nın Birleşmiş Milletler nezdinde gösterdiği çabalar sonucunda, “Düzeltilme Hakkına İlişkin Anlaşma” hazırlanmış ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na sunulmuştur (16 Aralık 1952). Bu anlaşmaya göre bir devletin basınında yayınlanan yanlış bir haberden dolayı düzeltme hakkını kullanacak olan o haberle ilgili devletin hükümetidir. Bu hükümetin vereceği vekillik üzerine haberin yayınlandığı devletin hükümeti de basın organından düzeltme isteğinde bulunabilir. ‘Uluslararası Düzeltilme Hakkı Sözleşmesi’ adı verilen bu sözleşme Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği muhalefet etmiştir. Uluslararası alanda düzeltme ve cevap hakkının kullanıldığını gösteren örnekler pek yoktur.²⁹ Bunun dışında düzeltme ve cevap hakkı aşağıdaki uluslararası belgelerde düzenlenmiştir.

bb) Avrupa Konseyi Bünyesindeki Çalışmalar: Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi (5 Mayıs 1989)

Düzeltilme ve cevap hakkı, Avrupa Konseyi’nin 1989 yılında çıkardığı Avrupa

27 Ayrıntılı bilgi için bkz: Sena Coşkun, “Avrupa Birliği Sürecinin Cevap ve Düzeltilme Hakkına Katkısı ve Hakkın Kullanımında Alternatif Yollar”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, s. 96; Abdullah Güzel, *Cevap ve Düzeltilme Hakkı*, s. 125

28 The Audio-Visual Media in the Single European Market, European Documentation, Periodical 4/1988. Luxembourg, s. 5

29 (Löffler,1968: 253’ten akt. Kayıhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 213)

Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin 8. maddesinde düzenlenmiştir. Bu sözleşmeye Türkiye 4.11.1993 tarih ve 3915 sayılı Kanunla Taraf olmuştur. Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin "Cevap Hakkı"na ilişkin düzenlemesi şöyledir:

"Madde 8: Cevap hakkı

- 1. Her bir ileten Taraf, milliyet veya ikâmetgahtan bağımsız olarak her gerçek veya tüzel kişinin Madde 5 kapsamında kendi kaza dairesi dahilindeki bir yayıncı tarafından iletilen programlarla ilgili olarak bir cevap hakkını kullanma veya diğer benzeri yasal veya idari yollara başvurma fırsatına sahip olmasını temin edecektir. Özellikle, cevap hakkının kullanımının zamanlamasının ve diğer düzenlemelerinin bu hak etkin şekilde kullanılabilir şekilde olmasını temin edecektir. Bu hakkın veya diğer benzeri yasal veya idari yolların etkili kullanımı hem zamanlama hem de usul açısından temin edilecektir.*
- 2. Bu amaçla, program hizmetinin veya bu program hizmetinden sorumlu olan yayıncının adı program hizmetinin içinde uygun yolla düzenli aralıklarla belirtilecektir."*

cc) Avrupa Birliği Bünyesindeki Çalışmalar: Görsel - İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi (2007)

Cevap ve düzeltme hakkı ayrıca, Hukuk Yoluyla Demokrasi İçin Avrupa Komisyonunun, 07.05.2002 tarihli Venedik Komisyonunun 59. Genel Oturumunda onaylanan "Medyada Düşünceyi Açıklama Özgürlüğüne Dair Lüksemburg Taslak Metni" konusundaki görüşünde ele alınmıştır (m.38,44,46)³⁰

Cevap hakkını düzenleyen diğer bir uluslararası belge de, Avrupa Topluluğu tarafından 3 Ekim 1989 tarihinde çıkarılan Sınırsız Televizyon Direktifi'dir. Yönergenin 6. Bölümündeki 23. madde cevap hakkına ilişkindir. Ancak AB'nin Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi, AB'nin Sınırsız Televizyon Direktifi üzerinde değişiklikler yapan bir düzenleme olarak 18 Aralık 2007'de Resmi Gazete'de (Official Gazette) yayımlanarak 19 Aralık 2007 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Dolayısıyla Sınırsız Televizyon Direktifi yürürlükten kalkmıştır. Türkiye, Avrupa Birliği'ne tam üye olmadığından Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'ne taraf değildir. Ancak, Türkiye, tam üyelik öncesi televizyon mevzuatını işbu Yönerge'ye uyumlaştırmakla yükümlüdür.³¹

30 Sena Coşkun, "Avrupa Birliği Sürecinin Cevap ve Düzeltme Hakkına Katkısı ve Hakkın Kullanımında Alternatif Yollar", s. 92

31 A. Çiftçi, ve Kırıl, *İçtihatlı Türk Basın-Yayın Mevzuatı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014 s. 568

‘Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi’nin cevap hakkına ilişkin 23. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“Televizyon Yayıncılığında Cevap Hakkı

1. Medeni, idari veya ceza hukuku çerçevesinde Üye Devletlerce kabul edilen diğer hükümler saklı kalmak kaydıyla, bir televizyon programındaki asılsız iddialar sebebiyle yasal çıkarları, özellikle şöhreti veya itibarı zarar görmüş her gerçek veya tüzel kişi, milliyetine bakılmaksızın, cevap hakkı veya eşdeğer teliflere sahip olmalıdır. Üye devletler, cevap hakkı veya eşdeğer teliflerin fiilen kullanılmasının makul olmayan süre veya şartlar ileri sürülerek engellenmemesini temin edeceklerdir. Cevap, talebin haklı bulunmasını takiben makul bir zaman zarfında, talebin atıfta bulunduğu yayına uygun bir usul ve zamanda yayınlanacaktır.

2. Bir Üye devletin yargı yetkisi altındaki tüm yayıncılara ilişkin olarak cevap hakkı veya eşdeğer telifler mevcut olacaktır.

3. Üye devletler, cevap hakkı veya eşdeğer teliflerin tesisi için ihtiyaç duyulan önlemleri benimseyecek ve bu hakkın kullanılması için takip edilecek işlemi belirleyecektir. Üye devletler, özellikle, yeterli bir süre verilmesini ve işlemlerin, cevap hakkı veya eşdeğer teliflerin diğer Üye devletlerde ikamet eden veya yerleşik gerçek veya tüzel kişiler tarafından uygun bir şekilde kullanılabilirlik şeklinde olmasını temin edeceklerdir.

4. cevap hakkı veya eşdeğer teliflerin kullanımı için yapılan bir başvuru, bu tür bir cevap 1. paragrafta belirtilen koşullara göre doğrulanmaz ise, ceza gerektiren bir eylem içeriyorsa, medeni hukuk kovuşturmalarına karşı yayıncıyı sorumlu kılıyorsa veya kamu ahlâkı standartlarını ihlâl ediyorsa reddedilebilir.

5. Yasal incelemeye tabi olabilecek cevap hakkı veya eşdeğer teliflerin kullanımından doğan anlaşmazlıklarla ilgili işlemler için hüküm geliştirilecektir.”

b) Türk Mevzuatında Düzeltilme ve Cevap Hakkı

Düzeltilme ve cevap hakkı mevzuatımızda bir temel hak olarak geniş bir şekilde ve çoğunlukla paralel hükümler şeklinde düzenlenmiştir. Aşağıda bu düzenlemelere kısaca değinilecektir.

aa) 1982 Anayasası’nda Düzeltilme ve Cevap Hakkı

Düzeltilme ve cevap hakkı dayanağını Anayasanın 32. maddesinden almaktadır.

“Düzeltilme ve cevap hakkı”

MADDE 32.– Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltilme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.”

bb) 2954 Sayılı TRT Kanunu’nda Düzeltilme ve Cevap Hakkı

Kamu radyo ve televizyon yayın kuruluşu olan Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu’nun yayınlarına karşı cevap ve düzeltilme hakkı 2954 Sayılı TRT Kanunu’nun 27. maddesinde düzenlenmektedir.

“Yayınlarda bir kişinin haysiyet ve şerefine dokunulması veya kendisi ile ilgili olarak gerçeğe aykırı hususlar bulunması halinde;

a) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, o kişinin yayın tarihinden başlayarak yedi gün içinde göndereceği düzeltilme ve cevap metnini, Genel Müdürlükçe alınmasından başlayarak üç gün içinde yayınlamakla yükümlüdür.

b) Bu düzeltilme ve cevap metninde, yayının niteliğinin yukarıdaki fıkra kapsamına girdiği, yayında kendisine gerçeğe aykırı olarak bir husus atfedildiği veya şeref ve haysiyetine dokunulduğu veya gerçeğin ne olduğu kısaca açıklanır. Cevap ve düzeltilme metni, cevap ve düzeltmeye esas olan yayın süresinin ilgili bölümünün süresini aşamaz” (m.27).

Kanunun 28. maddesinde ise, TRT Kurumu’nun naklen yaptığı yayınlara karşı düzeltilme ve cevap hakkından TRT personelinin sorumlu tutulamayacağı düzenlenmiştir.

cc) 5187 Sayılı Basın Kanunu’nda Düzeltilme ve Cevap Hakkı

Düzeltilme ve cevap hakkı, 5187 sayılı Basın Kanunu’nun 14. ve m.18. maddelerinde düzenlenmiştir. Kanunun ‘Düzeltilme ve Cevap’ kenarbaşlığını taşıyan 14. maddesine göre; “Sürelî yayınlarda kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin yayım tarihinden itibaren iki ay içinde göndereceği suç unsuru içermeyen, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmayan düzeltilme ve cevap yazısını; sorumlu müdür hiçbir düzeltilme ve ekleme yapmaksızın, günlük sürelî yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç üç gün içinde, diğer sürelî yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren üç günden sonraki ilk

nüshada, ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, aynı puntolarla ve aynı şekilde yayımlamak zorundadır.”

Kanunun 18. maddesinde ise, düzeltilme ve cevap hakkının yayınlanmaması veya usulüne göre yayınlanmaması halinde uygulanacak müeyyideler öngörülmüştür.

dd) 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’da Düzeltilme ve Cevap Hakkı (23 Mayıs 2007)

Kanunun cevap hakkını düzenleyen, ‘İçeriğin yayından çıkarılması ve cevap hakkı’ kenar başlığını taşıyan 9. maddesi, 6.2.2014 tarihli ve 6518 sayılı Kanunun 93 üncü maddesiyle ‘içeriğin yayından çıkarılması ve erişimin engellenmesi’ şeklinde değiştirilmiştir. Bu madde hükmüne göre; internet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle kişilik haklarının ihlâl edildiğini iddia eden gerçek ve tüzel kişiler ile kurum ve kuruluşlar, içerik sağlayıcısına, buna ulaşamaması hâlinde yer sağlayıcısına başvurarak uyarı yöntemi ile içeriğin yayından çıkarılmasını isteyebileceği gibi doğrudan sulh ceza hâkimine başvurarak içeriğe erişimin engellenmesini de isteyebilir (m.9). Böylece cevap ve düzeltilme hakkının kullanılma usulü bakımından ikili alternatif bir yol getirildiği görülmektedir.

Bu hükümde Anayasa’nın düzeltilme ve cevap hakkını düzenleyen 32. maddesinde yer alan ‘şeref ve haysiyet’ kavramı yerine ‘kişilik hakkı’ kavramı kullanılmıştır. Kişilik hakkı kavramı geniş bir kavram olup, içinde pek çok hakkı barındırır. (Örn. şeref ve haysiyet hakkı, özel hayat hakkı, sağlık hakkı, isim üzerindeki hak, maddi ve manevi vücut bütünlüğü, resim üzerindeki hak, lâkap ve unvan üzerindeki hak, ekonomik hürriyet hakkı, cinsel hürriyet hakkı, vb.). Dolayısıyla, şeref ve haysiyet, kişilik hakkını oluşturan haklardan yalnızca biridir. Kanaatimizce, burada Anayasa’ya aykırılık söz konusudur. 5651 sayılı Kanun’da kişilik hakkı kavramı kullanılarak, cevap ve düzeltilme hakkının kapsamı ve sınırları oldukça genişletilmiştir. Yine kanaatimizce, kanun koyucu internet içeriklerinin hızla yayılması ve etki alanının çok geniş olması gibi sebeplerle, bu kitle iletişim aracına karşı daha temkinli yaklaşmış ve kapsamı geniş tutarak ‘kişilik hakkı’ kavramını kullanmıştır.

ee) 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’da Düzeltilme ve Cevap Hakkı

3 Mart 2011 tarih ve 6112 sayılı bu Kanunun ‘yayın hizmeti ilkeleri’ başlıklı 8. maddesinin ‘o’ bendinde medya hizmet sağlayıcıların ‘kişi veya

kuruluşların cevap ve düzeltme hakkına saygılı olmak zorunda' oldukları 'etik ilke' olarak hüküm altına alınmıştır.

Kanunun 'Düzeltilme ve Cevap Hakkı' başlıklı 18. maddesinde bu hakkın kullanımı bakımından özel bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre, gerçek veya tüzel kişiler, kendileri hakkında şeref ve haysiyetlerini ihlâl edici veya gerçeğe aykırı yayın yapılması halinde, yayın tarihinden itibaren altmış gün içinde, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmamak ve suç unsuru içermemek kaydıyla, düzeltme ve cevap yazısını ilgili medya hizmet sağlayıcısına gönderir. Medya hizmet sağlayıcılar, hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç yedi gün içinde, cevap ve düzeltmeye konu yayının yapıldığı saatte ve programda, izleyiciler tarafından kolaylıkla takip edilebilecek ve açıkça anlaşılabilir biçimde düzeltme ve cevabı yayınlarlar (m.18/1).

2954 sayılı TRT Kanunu'nda cevap ve düzeltme hakkı ayrıca düzenlenmiş isede, AB müktesebatına uyum da dikkate alındığında, 6112 sayılı Kanun'daki cevap ve düzeltme hakkını düzenleyen 18. madde hükmünün özel medya hizmet sağlayıcıların yanı sıra TRT Kurumu yayınlarını da kapsayacağı, aksi halde TRT Kurumu'nun bu hakkın kullanılması bakımından imtiyazlı duruma geçeceği ve haksız rekabete yol açacağı tarama sürecinde AB yetkililerince ileri sürülmüştür.³² Kanaatimizce, 6112 sayılı Kanun'un 45. maddesinde TRT Kurumu'na uygulanacak hükümler arasında 18. madde yer almadığı için, 6112 sayılı Kanunun 18. maddesi değil de, 2954 sayılı Kanunun 27. maddesindeki özel düzenlemenin TRT Kurumu yayınlarına karşı düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasında uygulanmasına devam edilecektir. Uygulama da bu yöndedir. Zira, 6112 Sayılı Kanun'un 'Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun yükümlülüğü' başlıklı 45. maddesinde "8. maddede belirtilen yayın ilkeleri ile bu Kanun'un yayın hizmetlerinde ticarî iletişimi düzenleyen hükümleri, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu yayınları hakkında da uygulanır. Söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmemesi hâlinde, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ihlâlin niteliği açıkça belirtilerek Üst Kurulca uyarılır ve yükümlülüğün gereğinin yerine getirilmesi ilgili Bakanlığa bildirilir." hükmü getirilerek Kanunda TRT Kurumunu bağlayan hükümler açıkça belirtilmiştir.

1.3. Düzeltme ve Cevap Hakkının Kullanılmasında Sistemler

Bir temel hak olan düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasında dünya çapında başlıca iki farklı sistem kullanılmaktadır. Bunlar Alman Sistemi ve Fransız Sistemi'dir³³:

32 Geniş bilgi için bkz.: Kayıhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 423-424

33 Hasan Bıyıklı, *Kitle Haberleşme Hukuku Ders Notları*, Yüksek Okulu Yayınları, Ankara, 1989, s. 77;

a) Alman Sistemi: Alman Federe Devletleri Basın Kanunları ile Orta ve Kuzey Avrupa ülkelerinde cevap hakkı maddi olaylarla sınırlıdır. Yani bu sistemde bir maddi olaya karşı yine maddi bir olayla cevap verilebilir. Yayınlanan değerlendirme ve görüşlere karşı cevap hakkı tanınmamaktadır.³⁴

b) Fransız Sistemi: Bu sisteme göre, cevap ve düzeltilme hakkı maddi olaylarla sınırlı olmayıp, görüşlere ve değerlendirmelere karşı da kullanılabilir. Bu sistem, başta Fransız Basın Kanunu olmak üzere, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Güney Amerika devletleri Basın Kanunlarında yer almaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Nevada (1911 Kanunu) dışında yayınlara karşı cevap ve düzeltilme hakkı kabul edilmiş değildir. Bu hak, İsviçre'de sadece Waadt Kantonu'nda 14.2.1947 tarihli Kanunla bir hak olarak tanınmış iken, 1.7.1985 tarihli Kanunla Federal Hukuka girmiştir.³⁵ Fransız hukukuna göre bu hak genel ve mutlak bir haktır.³⁶

Görüldüğü üzere Alman Sistemi'nde sadece olay açıklamalarına karşı düzeltilme ve cevap hakkı kullanılabilen, Fransız Sistemi'nde ise görüşlere, değer yargılarına ve eleştirilere karşı da düzeltilme ve cevap hakkı kullanılabilir. Türkiye'de de Fransız sisteminde olduğu gibi görüşlere, değer yargılarına ve eleştirilere karşı düzeltilme ve cevap hakkı kullanılabilir.

1.4. Düzeltilme ve Cevap Hakkının Süjeleri

Düzeltilme ve cevap hakkının kullanılmasında aktif süje ve pasif süje olmak üzere iki taraf bulunmaktadır.

a) Aktif Süje: Düzeltilme ve cevap hakkının aktif süjesi yani hak sahibi 'yayından zarar gören' gerçek veya tüzel kişiler ile kurum veya kuruluşlardır. Bu hakkın miras yoluyla geçmesi halinde ise hakkın intikal ettiği kişi de aktif süjedir.³⁷ Kanımızca, düzeltilme ve cevap hakkını, yayına hedef olan ve bu suretle şeref ve haysiyeti ihlâl olunan veya kendisi hakkında gerçeğe aykırı yayın yapılan kişi tarafından şahsen kullanılabilen, kişiye sıkı sıkıya bağlı temel bir hak olarak tanımlamak mümkündür.

Kayhan İcel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 212; Ahmet Çiftci, "Radyo ve Televizyonda Cevap ve Düzeltilme Hakkı", s. 68; Ahmet Çiftci, "İnternet Ortamında Yapılan Yayınlarda Cevap ve Düzeltilme Hakkı", XIV. *Türkiye'de İnternet Konferansı*, İstanbul, 2009,

34 Kayhan İcel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 212; Ahmet Çiftci, "İnternet Ortamında Yapılan Yayınlarda Cevap ve Düzeltilme Hakkı"; Abdullah Güzel, *Cevap ve Düzeltilme Hakkı*, s. 36-39

35 Kayhan İcel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 212; Ahmet Çiftci, "İnternet Ortamında Yapılan Yayınlarda Cevap ve Düzeltilme Hakkı"

36 Sulhi Dönmezer, Köksal Bayraktar, *Basın Hukuku*, s. 356

37 (2954 sayılı Kanun m. 27/f.1-h bendi; 5187 sayılı Basın Kanunu m. 14/ son fıkra; 6112 sayılı Kanun m. 18/f.5).

Tüzel kişiler organları marifetiyle bu hakkı kullanabilirler. Anonim bir topluluk adına, topluluk üyelerinden birinin cevap ve düzeltme hakkını kullanması yeterlidir. Topluluğun her üyesine bu hakkın ayrı ayrı kullandırılması, hakkın suistimaline yol açar.

Düzeltilme ve cevap hakkı şahsen kullanılabilecek bir hak olmakla birlikte, vekâletnamede bu konuda kendisine özel yetki verilen vekil de müvekkili adına bu hakkı kullanabilir. Uygulama da bu yöndedir. Küçükler ve kısıtlılar da bu hakkı bizzat kullanabilecekleri gibi, kanunî temsilcileri (veli veya vasi) ile birlikte de kullanabilirler. Bu sonuca, Türk Medenî Kanunu'nun temsile dair hükümlerinden varılmaktadır.³⁸

Mevzuatta cevap ve düzeltme hakkı bakımından 'vatandaşlık' şartı öngörülmemiştir. Bu itibarla yabancıların – hatta vatansızların (haymatlos) da cevap ve düzeltme hakları vardır. Bu sonuca, Anayasanın 16. maddesi hükmünden varılmaktadır. Bu hükme göre, *'temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir'*. Kanunla böyle bir sınırlama getirilmediği surette Türkiye'de bulunan yabancılar da düzeltme ve cevap hakkını kullanabilirler. Kaldı ki, Avrupa Konseyi tarafından çıkarılan ve Türkiye'nin de Taraf olduğu Avrupa Sınırötesi televizyon Sözleşmesi'nin 'cevap hakkı'nı düzenleyen maddesinde *'her ileten tarafın milliyet veya ikametgâhtan bağımsız olarak her gerçek veya tüzel kişinin Madde 5 kapsamında kendi kaza dairesi dahilindeki bir yayıncı (medya hizmet sağlayıcı) tarafından iletilen programlarla ilgili olarak bir cevap hakkını kullanma veya diğer benzeri yasal veya idari yollara başvurma fırsatına sahip olmasını temin edecektir'* hükmü mevcuttur. Ayrıca, Avrupa Birliği tarafından çıkarılan ve Türkiye'nin taraf olmadığı, fakat AB'ne tam üyelik bakımından televizyon mevzuatını uyumlaştırmak zorunda olduğu 'Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'nin cevap hakkına ilişkin 23. Maddesinde ise, 'milliyetine bakılmaksızın' ibaresi öngörülmüştür.

Mevzuatta, genel veya sübjektif değerlendirmelerle zarar görmüş sayılma şeklinde bir şarta yer verilmemiş olup, 'yayıncıdan zarar gören kişi',³⁹ kurum veya kuruluş olmak' gereği aranmıştır. Genel olarak ve sübjektif değerlendirmelerle 'zarar görme'nin yeterli sayılması halinde, siyasî, ekonomik, malî, kültürel, dinî, vb. görüşlerine aykırı yayınlara karşı herkesin düzeltme ve cevap hakkına sahip olacağı şeklinde bir sonuca varılır.⁴⁰ Bunun kabulü ise, medya organlarının ve basın-yayın mensuplarının ifade hürriyetleri ile kitle iletişim hürriyetlerinin

38 Kayıhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 218

39 Kayıhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 218

40 Kayıhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 218

sınırlandırılması anlamına gelir. Ayrıca böyle bir sonucun kabulü, cevap ve düzeltilme hakkının amaçları ile bağdaşmaz. Bu sakıncaların önüne geçmek için mevzuatta ‘bireysel ilgi’ şartı öngörülmüştür. Mevzuatta ‘kendisiyle ilgili’ ibaresi kullanılmıştır. “*Hak sahibinin gördüğü ‘bireysel zarar’ın ‘doğrudan doğruya’ olması da şart değildir. Yayının, gerçek veya tüzel kişinin, yahut kurum veya kuruluşun ‘bireysel ilgi’ alanına değinmesi yeterlidir. Bu değinmenin doğrudan veya dolaylı olması arasında fark yoktur.*”⁴¹

b) Pasif Süje: Pasif Süje, kitle iletişim araçlarının türüne göre diğer bir deyişle bu hak hangi tür kitle iletişim aracına karşı kullanılacaksa ona göre değişebilmektedir. Pasif süje süreli yayınlarda sorumlu müdür; TRT Kurumu yayınlarına karşı Kurum Genel Müdürlüğü; özel medya hizmet sağlayıcıların yayınlarına karşı medya hizmet sağlayıcı yayın kuruluşunun kendisi; internet ortamındaki yayınlara karşı içerik sağlayıcı, bu kişiye ulaşılmaması halinde ise yer sağlayıcıdır. Sinema filmleri bakımından pasif süje aşağıda ayrıca ele alınacaktır.

1.5. Düzeltilme ve Cevap Hakkının Kullanılmasının Usûl ve Şartları

Düzeltilme ve cevap hakkının kullanılabilmesi için, hak sahibinin bu hakkı kullanırken bazı usul ve şartlara uyması gerekmektedir. Bu şartlar, düzeltilme ve cevap yazısı metninin ‘suç unsuru içermemesi’, ‘üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmaması’, ‘buna neden olan eserin belirtilmesi’ yani yayınlı ilgili olması, ‘cevap ve düzeltilme yazısının ilgili yazıdan uzun olmaması’, ‘süreli yayınlarda neden olan eserin yirmi satırdan az yazı veya resim veya karikatür olması hallerinde cevap ve düzeltilmenin otuz satırı geçmemesi’ ve ‘ilgilinin imzasını taşıması’dır.⁴²

Düzeltilme ve cevap yazısı ücretsiz olarak yayınlanır. Kanunda bir kayıt olmadığına göre ilân niteliğindeki yazılara karşı da düzeltilme ve cevapların ücretsiz olarak yayınlanması gerekmektedir. Bazı Alman Federe Devletleri’nde ise ilânlara karşı verilen cevapların yayınlanması ücrete bağlanmıştır.⁴³

5187 sayılı Basın Kanunu’nun 14. maddesine göre kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin, yayım tarihinden itibaren iki ay içinde,

41 Kayhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 219; Kayhan İçel, “Cevap ve Düzeltilme Hakkı Yönünden ‘İlgi’ ve ‘Gerçeğe Aykırılık’ Koşulları”, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1977, s. 722

42 Kayhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 227

43 Scheer, 1966:169; Löffler, 1968: 241’den akt. Kayhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 222, (dipnot: 122)

suç unsuru içermeyen, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmayan düzeltme ve cevap yazısını ilgili makama göndermesi gerekmektedir. Düzeltme ve cevap hakkına sahip kişinin ölmesi durumunda bu hak mirasçılar tarafından kullanılabilir. Bu durumda Kanun'da geçen iki aylık düzeltme ve cevap süresine bir ay eklenir (m.14/7).

2954 sayılı TRT Kanununa göre, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, düzeltme ve cevap hakkını kullanacak olan kişinin yayın tarihinden başlayarak 7 gün içinde göndereceği düzeltme ve cevap metnini üç gün içinde yayınlamakla yükümlüdür. Düzeltme ve cevap hakkını kullanmadan ölen kimsenin bu hakkını mirasçıları birlikte veya bunlardan yalnız ilk başvuranı kullanabilir (m.27).

6112 sayılı Kanuna göre, gerçek ve tüzel kişiler, şeref ve haysiyetlerini ihlâl edici veya kendileri hakkında gerçeğe aykırı yayın yapılması hâlinde, yayın tarihinden itibaren altmış gün içinde, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmamak ve suç unsuru içermemek kaydıyla, düzeltme ve cevap yazısını ilgili medya hizmet sağlayıcıya gönderir (m.18). Düzeltme ve cevap hakkına sahip olan kişinin bu hakkı kullanmadan ölmesi halinde, bu hak mirasçılarından biri tarafından kullanılabilir. Bu durumda, ölümün altmış günlük düzeltme ve cevap hakkı süresi içinde gerçekleşmiş olması kaydıyla, kalan düzeltme ve cevap hakkı süresine otuz gün ilâve edilir (f.5).

5651 sayılı Kanuna göre (m.9), internet ortamındaki yayındaki içerik nedeniyle kişilik haklarının ihlâl edildiğini iddia eden gerçek veya tüzel kişiler ile kurum ve kuruluşlar, içerik sağlayıcısına, buna ulaşamaması halinde yer sağlayıcısına başvurarak kendisine ilişkin içeriğin yayından çıkarılmasını isteyebileceği gibi doğrudan sulh ceza hâkimine başvurarak içeriğe erişimin engellenmesini isteyebilir. İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle kişilik haklarının ihlâl edildiğini iddia eden kişilerin talepleri, içerik ve/veya yer sağlayıcısı tarafından en geç yirmidört saat içinde cevaplandırılır.

Düzeltilme ve cevap hakkının kullanılması için, kanunda vatandaşlık şartı aranmamaktadır. Dolayısıyla yabancılar da düzeltme ve cevap hakkını kullanabilirler.⁴⁴

1.6. Düzeltme ve Cevap Hakkına Eşdeğer Alternatif Telâfi Yolları

Düzeltilme ve cevap hakkına alternatif yollar da mevcuttur. Bu yollara “eşdeğer telâfi yolları” denilmektedir. Bu eşdeğer telâfi yollarına örnek olarak şunlar verilebilir: yazıyı/resmi yayından kaldırma yani geri çekme

44 Löffler, 1968: 217, akt. Kayhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 217

(extraction), aynı medya organında özür dileme ve düzeltilme, başka medya organlarında ilan yoluyla özür dileme ve düzeltilme, yargı yoluna gitmeyi önlemek ve uğranılan maddî ve/veya manevî zararı telafi etmek amacıyla bir miktar para ödeme, “okuyucu yorumu veya “Blog”lar aracılığıyla cevap ve düzeltilme hakkının kullanılması”, “canlı yayınlarda anında cevap hakkının tanınması”⁴⁵ basın-yayın çalışanlarının birbirlerine karşı kendi köşelerinde veya programlarında cevap ve düzeltilme hakkını kullanmaları, vb. Bütün bu eşdeğer telâfi yollarını ‘sulh yoluyla uyuşmazlığın çözülmesi’ olarak değerlendirmek gerekir.

Avrupa Konseyi tarafından çıkarılan ve Türkiye’nin de taraf olduğu Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi’nin (Konvansiyonu’nun) ‘Cevap Hakkı’ kenarbaşlığını taşıyan 8. Maddesinde, *“Her bir ileten Taraf, milliyet ve ikametgâhtan bağımsız olarak her gerçek veya tüzel kişinin Madde 5 kapsamında kendi kaza dairesi dahilindeki bir yayıncı tarafından iletilen programlarla ilgili olarak bir cevap hakkını kullanma veya diğer benzeri yasal veya idarî yollara başvurma fırsatına sahip olmasını temin edecektir.”* hükmü öngörülmüştür.

Avrupa Birliği tarafından 2007 yılında çıkarılan Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi’nin (Direktifi’nin) ‘Televizyon yayıncılığında cevap hakkı’ kenarbaşlığını taşıyan 23. Maddesinde *“1. Medeni, idari veya ceza hukuku çerçevesinde Üye Devletlerce kabul edilen diğer hükümler saklı kalmak kaydıyla, bir televizyon programındaki asılsız iddialar sebebiyle yasal çıkarları, özellikle şöhreti veya itibarı zarar görmüş her gerçek veya tüzel kişi, milliyetine bakılmaksızın, cevap hakkı veya eşdeğer telafilere sahip olmalıdır. Üye devletler, cevap hakkı veya eşdeğer telafilerin fiilen kullanılmasının makul olmayan süre veya şartlar ileri sürülerek engellenmemesini temin edeceklerdir.”* hükmü öngörülmüştür.

Avrupa Birliği’ne tam üyelik sürecinde olan Türkiye’nin AB mevzuatına uyum bakımından başta Anayasa (m. 32) olmak üzere 2954, 56551, 6112 sayılı kanunlarda ve hatta ileride sinema filmlerine karşı da bu hak tanınırsa 5224 sayılı kanunda değişiklikler yaparak düzeltilme ve cevap hakkına eşdeğer telâfi yollarını getirmesi gerektiği kanaatindeyiz.

2. Sinema Filmlerinde Düzeltilme ve Cevap Hakkı

2.1. Sinemanın Tanımı ve Önemi

19. yüzyılın son yıllarında doğup 20. yüzyılda gelişen sinema, öneminden

45 S. Coşkun, “Avrupa Birliği Sürecinin Cevap ve Düzeltilme Hakkına Katkısı ve Hakkın Kullanımında Alternatif Yollar”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: XV, Sayı 1, 2013 s. 98

dolayı ‘yedinci sanat’ olarak da anılmaktadır.⁴⁶ 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun 5. maddesinde “*sinema eserleri, her nevi bedî, ilmî, öğretici veya teknik mahiyette olan veya günlük olayları tespit eden filmler veya sinema filmleri gibi, tespit edildiği materyale bakılmaksızın, elektronik veya mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisidir*” şeklinde tanımlanmaktadır. Sinema filmleri yoluyla da ifade hürriyeti kullanılabilir; yani düşünce ve kanaatler açıklanabilir. Özellikle de içerisinde mizah olan sinema filmlerinde kişiler filme konu yapılabilmektedir. Mizahta abartıya kaçılması halinde kişilerin şeref ve haysiyetleri ihlâl edilmiş olabilir veya kendileri hakkında gerçeğe aykırı hususlar filme yansıtılmış olabilir. Bu durum da, sinema filmlerinde düzeltme ve cevap hakkının kullanılıp kullanılamayacağı sorusunu akla getirmektedir.

Sinema sanatının bir asırı devirdiği ve iletişim çağı içindeki yerini aldığı günümüzde, sinemanın gösteriminde kullanılan araç ve gereçler büyük bir değişimden geçmiştir. Sinema filmleri bugün yalnızca sinema salonlarında değil, kitle iletişim araçlarının yöndeşmesi ⁴⁷(*convergence*) sayesinde internet ve televizyon üzerinden de seyredilebilmektedir. Sinema filmleri, yalnızca sinemaya odaklanmış televizyon kanalları, internet siteleri, uydu yayınları, ev sineması sistemleriyle milyonlarca kişiye ulaşmaktadır.⁴⁸ Öte yandan günümüzde dünyada her yıl binlerce çeşitli türlerde film çevrilmektedir. Çevrilen filmler tür ve konu olarak da gelişmiştir. Klâsik film türlerinin dışında, sosyal içerikli filmlerin, içinde kamuya mâl olmuş kişilerin geçtiği filmlerin sayısında artış görülmektedir. Ayrıca çevrilen (çekilen) filmlerin büyük çoğunluğu seslendirme ve altyazılarla desteklenerek hiç bir engel tanımadan ülkeleri dolaşmaktadır. Böylece sinema evrensel bir dil, evrensel bir sanat niteliği kazanmıştır.⁴⁹ Aynı zamanda sinema başlı başına bir faaliyet alanı, bir işletme yani bir sektör haline gelmiştir.⁵⁰ Bu sektörde yapımcı, yönetmen, senaryo yazarı, oyuncu, figüran, müzikçi, teknik personel, vb. binlerce kişi çalışmaktadır. Sinema sektörünün ürettiği filmlerin sinema salonlarındaki izleyici/seyredici kitlesinde önemli ölçüde bir azalma olmuşsa da ve bu azalma giderek sürmekte ise de, yukarıda belirtildiği üzere sinema filmlerinin televizyon, internet, video gibi değişik mecralarda gösterilmesi yaygınlaşmıştır.

46 Mustafa Gökmen, *Başlangıçtan 1950’ye Kadar Türk Sinema Tarihi ve İstanbul Sinemaları*, İstanbul Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 1989, s. 10

47 ² Yöndeşme (Yakınsama): Farklı iletişim araçlarının benzer içerik türlerini sunabilmesi anlamına gelmektedir.

48 Nijat Özön, *Sinema Sanatına Giriş*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008, s. 11

49 Sergey M. Eisenstein, *Bir Sinemacının Düşünceleri*, Yol Yayınları, İstanbul: 1975, s. 8; Nijat Özön, *Sinema Sanatına Giriş*, s. 6-7

50 Mahmut Bingöl, “Sinema Filmleri Yoluyla Şeref ve Haysiyetin İhlâli ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2017, s. 181

Sinema hem göze hem de kulağa hitap etmesi nedeniyle görsel-işitsel bir kitle iletişim aracıdır. Bu nedenle de insanları etkileme gücüne sahiptir. “Bir film izledim hayatım değişti” cümlesi de sinemanın insanları etkileme gücünü anlatan bir ifadedir. Sinema günümüzde, hayatın önemli bir parçası haline gelmiştir. Atatürk milletlerin hayatında sinema sanatının yeri ve önemini vurgulamak için şu ifadeleri kullanmıştır:⁵¹

“Sinema gelecekteki dünyanın bir dönüm noktasıdır. Şimdi bize basit bir eğlence gibi gelen radyo ve sinema bir çeyrek asra kalmadan yeryüzünün çehresini değiştirecektir. Japonya’daki kadın, Amerikan artistine benzeyecek, Afrika’nın göbeğindeki siyah adam Eskimo’nun dediğini anlayacaktır. Tek ve birleşmiş bir dünyayı hazırlamak bakımından sinema ve radyonun keşfi yanında tarihte devirler açan matbaa, barut ve Amerika’nın keşfi gibi hadiseler birer oyuncak mesabesinde kalacaktır.»

2.2. Sinema Filmlerinde Düzeltilme ve Cevap Hakkı Kullanılabilir Mi?

Karşılaştırmalı hukukta radyo ve televizyon yayınlarına karşı cevap ve düzeltilme hakkı kabul edildiği halde, sinema filmlerine karşı cevap hakkını öngören pek az ülke vardır.⁵² Cevap hakkının sinema filmleri yoluyla yapılan yayınlardan özellikle haber filmlerine karşı da tanınması yönündeki gayretler ise bir ülke hariç gerçekleşmemiştir. İkinci Dünya Savaşı’ndan önce Fransa’da radyo ve sinema filmleri yoluyla yapılan yayınlara karşı da cevap hakkının tanınmasına ihtiyaç duyulmuş ve bunun üzerine 1936 yılında 1881 tarihli Fransız Basın Kanunu yerine hazırlanan tasarıda cevap hakkına yer verilmiştir. Tasarının 13. maddesinde radyo ve film yoluyla yapılan yayınların cevaplandırılması için iki günlük bir süre kabul edilmişti. Sürenin bu kadar kısa tutulmasına sebep özellikle radyo yayınlarının kimin tarafından yapıldığının tespiti konusundaki güçlükler olmuştur. Bu kanun tasarısını diğer tasarılar takip etmişse de hiçbiri kanunlaşmamıştır.⁵³ Eski Yugoslavya Devleti ile Federal Almanya gibi (bazı eyaletlerde) bazı ülkelerde sinema filmleri yoluyla yapılan yayınlara karşı cevap hakkı tanınmıştır.⁵⁴ Yugoslavya Devletinin var olduğu dönemde 9.11.1950 tarihli Kanun ile cevap hakkı yalnız radyoya değil, televizyon ve

51 Mustafa Gökmen, *Başlangıçtan 1950’ye Kadar Türk Sinema Tarihi ve İstanbul Sinemaları*, s. 3

52 Löffler, 1968’den akt. Kayıhan İçel, *Kitle Haberleşme Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 172; Ahmet Çiftci, “3445 Sayılı Kanunla Değiştirilen Basın Kanunu’nun 19. Maddesine Göre Yazılı Basında Cevap ve Düzeltilme Hakkı”, s. 53

53 Özkan Tikveş, “Cevap Hakkı Üzerine Bir İnceleme”, *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 1967, s. 77

54 Özkan Tikveş, “Cevap Hakkı Üzerine Bir İnceleme”, s. 77; Kayıhan İçel, *Kitle İletişim Hukuku*, s. 214; Ahmet Çiftci, “3445 Sayılı Kanunla Değiştirilen Basın Kanunu’nun 19. Maddesine Göre Yazılı Basında Cevap ve Düzeltilme Hakkı”, s. 53

sinema da teşmil edilmiştir.⁵⁵

Anayasa'nın 32. maddesi gereğince düzeltme ve cevap hakkının kitle iletişim faaliyeti gösteren organların tümüne karşı tanındığı belirtilmiştir (Tikveş, 1967:76; İçel, 1990:172; Çiftci, 1992: 53). Ancak, pozitif hukuk bakımından Tikveş'in bu görüşüne katılmak mümkün değildir. Türk pozitif hukukunda (mevzuatta) bu hususta herhangi bir hüküm bulunmadığından sinema filmleri yoluyla yapılan yayınlara ve süreli olmayan yayınlara karşı bu hak kullanılamamaktadır. Sinema filmlerine yönelik ilk kanun olan, 23 Ocak 1986 tarih ve 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu'nda düzeltme ve cevap hakkına yer verilmediği gibi, 21 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun'da da düzeltme ve cevap hakkına yer verilmemiştir. Sinema filmlerinin yaygın kullanımı karşısında, bu alanda bir kanun çıkarılırken, teknik güçlükler de dikkate alınarak, çok sınırlı da olsa, özellikle sinema filmleri bakımından bu hakka yer verilmesi uygun olurdu.⁵⁶

Sinema filmlerinin doğası gereği filmlerde mizaha, abartıya ve mübalağaya sıkça yer verilmektedir. Dolayısıyla o görüntü, seslendirme, diyalog veya özgün müziğin ve hatta animasyonun mizah sınırları içinde mi, yoksa düzeltme ve cevap hakkına yol açar nitelikte mi olduğunun tespiti önem arz etmektedir. Şayet mizah sınırları aşılmışsa ve bu suretle kişinin şeref ve haysiyetine dokunulmuşsa düzeltme ve cevap hakkının doğduğunun kabulü gerekir. Bu sebeple kanaatimizce artık, ülkemizde sinema filmlerine karşı da bir düzeltme ve cevap hakkının - bazı teknik güçlükler istisna edilerek⁵⁷ - hukuken tanınması gerekmektedir.

2.3. Düzeltme ve Cevap Hakkının Kullanılıp Kullanılmayacağına Tartışılabilirliği Örnek Filmler

Bu kısımda Türkiye'de çevrilen veya Türkiye'ye ithal edilen ve bu suretle Türkiye'de ticarî dolaşıma ve gösterime sunulan bazı filmlerde geçen ifadeler dolayısıyla o filme karşı düzeltme ve cevap hakkının kullanılır kullanılmayacağına dair örnekler verilecektir. Özellikle belirtmek gerekir ki Türk pozitif hukukunda henüz sinema filmlerine karşı düzeltme ve cevap hakkı tanınmış değildir. Dolayısıyla aşağıdaki film örnekleri konuya ışık tutmak ve değerlendirme yapmak bakımından okuyucunun bilgisine sunulmaktadır.

55 Özkan Tikveş, "Cevap Hakkı Üzerine Bir İnceleme", s. 77-78, dipnot 43

56 Ahmet Çiftci, "3445 Sayılı Kanunla Değiştirilen Basın Kanunu'nun 19. Maddesine Göre Yazılı Basında Cevap ve Düzeltme Hakkı", 1992, s. 53

57 Özkan Tikveş, "Cevap Hakkı Üzerine Bir İnceleme", *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 1965, s. 79

a. The Interview/Diktatörle Görüşme (2014)

Filmde, meşhur talk show programı Skylark Tonight'ın sunucusu Dave Skylark ile yapımcısı Aaron Rapoport Kuzey Kore lideri Kim Jong-Un ile bir program yapmaktadır. CIA ise, bu ikiliden Kim'i öldürmelerini ister. Absürt komedi ve aksiyon sahneleriyle dolu bu film, bu ikilinin Başkan Kim'i öldürme maceralarını konu edinmektedir. Filmde Kuzey Kore aleyhine propaganda yapılmaktadır. Filmde ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'den bahisle Dave ile Aaron'un arasında şu diyalog geçmektedir:

Aaron: "Ne yapıyorsun lan? John Kerry'nin ofisiyle konuşuyordum."

Dave: "S....r et şimdi o meşe ağacı suratlı yavşağı."

Bu diyalogta geçen "S....r et şimdi o meşe ağacı suratlı yavşağı" ifadesinde kast edilen kişi ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'dir ve bu sıfatla bu kişi kamuya mâl olmuş bir şahıstır. Kamuya mâl olmuş kişiler sade vatandaşlara göre eleştirilere daha fazla katlanmalıdırlar. Ancak bunun da bir sınırı ve ölçüsü olmalıdır. Bu itibarla söz konusu ifadenin adı geçen kişinin şeref ve haysiyetine dokunduğu ve bu suretle düzeltilme ve cevap hakkının kullanılıp kullanılamayacağı tartışmaya değer.

b. Gülün Bittiği Yer (1998)

Yönetmeni İsmail Güneş olan ve başrolünde Cüneyt Arkın'ın oynadığı filmde 12 Eylül 1980 dönemi konu edilmiş ve filmde polisin bir gence işkence sahneleri yer almıştır. Bu sahne bakımından emniyet teşkilatına ve dolayısıyla İçişleri Bakanlığı'na "gerçeğe aykırılık" dolayısıyla düzeltilme ve cevap hakkının doğup doğmayacağı, yoksa bunun mübalâğa sınırları içinde mi kaldığı tartışmaya değer.

Yine bu filmde Emniyet Teşkilatı'ndan (polisten) bahisle söylenen "aynasızlar" ifadesi dolayısıyla İçişleri Bakanlığı'na düzeltilme ve cevap hakkının tanınıp tanınmayacağı yoksa mizah ve mübalâğa sınırları içinde mi kaldığı tartışmaya değer.

Mülga 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu'na göre denetlenen bu filmin ticarî dolaşıma ve gösterime girmesi, polis tarafından uygulanan 'insan onurunu incitici şiddet ve işkence sahneleri gerekçe gösterilerek Film Denetleme Üst Kurulu tarafından yasaklanmıştı. Film 22.10.1999 tarihinde vizyona girmiştir.

c. Uyanış (2017):

Ali Avcı'nın yönettiği ve 15 Temmuz 2016 darbe girişimini anlatan Uyanış filminin fragmanı toplum tabanında rahatsızlıklara neden olmuştur. Filmin fragmanında, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın bazı aile

fertlerinin vurulmuş hâldeki görüntülerine yer verilmekte ve fragman, Erdoğan'ın namaz kılarırken arka tarafından başına silah dayanması ile bitmektedir. Bu görüntüler medyada ve Türk toplumunda tartışmalara yol açmıştır. Bu görüntüler gerçeğe aykırı olduğu gibi, Cumhurbaşkanı ve aile fertlerinin şeref ve haysiyetlerine dokunup dokunmadığı ve bu suretle düzeltme ve cevap hakkının doğup doğmadığı tartışmaya değer.

d. Hükümet Kadın 1-2 (2013)

Senaryo Yazarı ve Yönetmeni Sermiyan Midyat olan 2013 yapımı bu film aslında bir drama, komedi ve mizah filmidir. Filmde, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, (Midyat'ta) ilk kadın Belediye Başkanı'nın (Zekiye Midyat) hayatını, belediye başkanlığı faaliyetleri ile yöneticiliği konu edinilmiştir. Ancak, filmin yönetmeninin amcası F. D. Midyat'ın filmde geçen bazı sahneler ve sözler dolayısıyla babaannesi Zekiye Midyat ve ailesinin küçük düşürüldüğünü iddia etmiş ve filmin yönetmeni de tehdit ediliyorum iddiasıyla şikâyetçi olmuştur. Basında yer alan haber şu şekildedir:

“5 DİL BİLEN ANNEMİ PARMAK BASAN BİR KADIN TIPLEMESİ İLE SUNDU”

“Davanın bir önceki duruşmasında ifade veren sanık Ferit Dilaver Midyat ise hakkındaki suçlamaları reddetti. Amca Midyat savunmasında, “Müşteki Sermiyan'ın babasının öz annesi ile benim öz annem farklıdır. Kendisi söz konusu filmde babaannesi tiplemesi ile sunduğu kişinin, babaannesi olduğunu söylüyor. Ancak bu doğru değildir. Filmde gerçekte 5 dil bilen annemi okuma yazma bilmez, parmak basan bir kadın tiplemesi ile sundu. Ben kendisini telefonla aradım, açmadı. Bunun üzerine akrabam olan annesini aradım. Annesine bu yaptığının yanlış olduğunu, çok istiyorsa kendi gerçek babaannesini canlandırabileceğini söyledim. Annesine tehdit içerikli söz söylemedim. Daha sonra Sermiyan bana mesaj atarak beni tehdit etti. Ben kendisini yüz yüze, telefonla, mesajla ya da üçüncü kişiye söyleyerek tehdit etmedim” dedi.

“İddianamede sanık Ferit Dilaver Midyat'ın, Sermiyan Midyat'a karşı “tehdit” suçlamasıyla 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılması isteniyor.”⁵⁸

Bu filmde, başrol karakteri Xate Kadın'ın kendi annesi olduğunu beyan eden F. D. Midyat'a, mirasçı sıfatıyla, 'gerçeğe aykırılık' dolayısıyla düzeltme ve cevap hakkının doğup doğmayacağı tartışmaya değer bir husustur.

⁵⁸ (Milliyet, 17.04.2005; Hürriyet, Kelebek, 04.08.2017).

2.1. Komedi, Mizah ve Rıza Bakımından Değerlendirme:

Yukarıda sinema filmlerinde mizahın ve komedinin önemli bir yer tuttuğu vurgulanmıştır. Bu itibarla sinema filminde geçen görüntü ve sözler komedi ve mizah sınır ve ölçüleri içinde kalıyorsa herhalde bu durumda düzeltme ve cevap hakkı doğmaz. Keza filmde bir kimse hakkında sarfedilen sözlerin onun şeref ve haysiyetine dokunduğu açık olsa bile, bu söze veya görüntüye alenen veya ima yoluyla rıza gösterilmiş ise veya daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar var ise, yine düzeltme ve cevap hakkı doğmayacaktır (MK m.24/2). Örneğin, bir filmde eski Cumhurbaşkanılarından Süleyman Demirel hakkında “Çoban Sülü” ifadesi geçse, bundan düzeltme ve cevap hakkının doğmayacağı kabul edilmelidir. Zira S. Demirel vaktiyle kendine bu sözün medyada ve değişik ortamlarda izafe edilmesini hoş karşılamış ve rıza göstermiştir.

Bunun gibi Yönetmeni Yılmaz Erdoğan’ın olduğu Vizonte (2001) filminde kamuya mâl olmuş ses sanatçısı Zeki Müren’den bahisle “*Peki Zeki Müren de bizi görececek mi?*” ifadesinde komedi ve mizahın olduğu ve bundan düzeltme ve cevap hakkının doğmayacağı kabul edilmedir. Zira politikacı, sanatçı, sporcu, işadamı gibi kamuya mâl olmuş kişiler basın-yayın yoluyla yapılan en sert eleştirilere dahi katlanmalıdırlar.⁵⁹

Komedi ve eleştiri filmlerinde, mizah ve eleştiri sınırının aşılp aşılmadığı, dolayısıyla şeref ve haysiyetin ihlâli veya kişinin kendisiyle gerçeğe aykırılık bakımından düzeltme ve cevap hakkının doğup doğmadığının tespit ve tayininde uygulanacak kriter “*bu kadar da olmaz*” kriteri olmalıdır.

2.2. Sinema Filmlerine Karşı Düzeltilme ve Cevap Hakkının Kullanılması

Çalışmanın bundan sonraki kısmında, henüz sinema filmleri bakımından kullanılamayan düzeltme ve cevap hakkının, yapılacak hukukî düzenlemelerle kullanılmasına yönelik, Kanun Koyucu ile Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi diğer kurum ve kuruluşlar için yol gösterici nitelikte bazı hususlara değinilmesinin uygun olacağı kanaatindeyiz.

a) Sinema Filmlerinde Düzeltilme ve Cevap Hakkının Kullanılmasının Usul ve Şartları

- Sinema filmlerinde düzeltme ve cevap hakkı, Anayasaya (m.32)

59 Ömer Malı, “Kişilik Hakkı Karşısında Basın Özgürlüğünün Sınırları”, *Hukuk Devletinde Kişisel Güvenlik, Hukukun Gençleri Sempozyumları Dizisi-1*, 2009, s. 10-11

uygunluk bakımından **kişilerin şeref ve haysiyetine dokunulması** veya **kişinin kendisi hakkında gerçeğe aykırı hususların bulunması** halinde tanınmalıdır. Kişilerin korunması açısından sinema filmlerinde düzeltme ve cevap hakkı Fransız sisteminde olduğu gibi hem maddi olaylara karşı hem de görüş ve değerlendirmelere karşı kullanılmalıdır.

- Bir sinema filminde düzeltme ve cevap hakkını doğuran unsurlar var ise, düzeltme ve cevap metni tek perde halinde filmin başında ve sonunda hem yazılı hem de sesli olarak herkesin okuyabileceği ve işitebileceği şekilde, en fazla otuz satır uzunluğunda verilmelidir.

- Daha önce de belirtildiği üzere, 5187 sayılı Basın Kanunu'nda (m.14) ve 6112 sayılı Kanun'da (m. 18) düzeltme ve cevap hakkı doğan kişi, yayın tarihinden itibaren belli süreler içinde düzeltme ve cevap hakkını kullanabileceği öngörülmüştür. Kanaatimizce, sinema filminde düzeltme ve cevap hakkını doğuran şartların mevcudiyeti halinde, hak sahibi filmin ticarî dolaşıma veya gösterime girdiği tarihten itibaren bir hafta içerisinde yetkili merciye (pasif süje) yazılı olarak başvurabilmelidir. Zira filmler genellikle iki ilâ dört hafta arasında gösterimde kalmaktadır. Bu nedenle tarafımızca, yazılı basın ve radyo-televizyon yayınlarındaki düzeltme ve cevap hakkının kullanılma süresinden daha az bir süre olan bir haftalık zaman dilimi, sinema filmleri bakımından uygun görülmüştür. Hak sahibinin yazılı başvurusu üzerine, düzeltme ve cevap hakkının muhatabı (pasif süje) da yine bir hafta içerisinde düzeltme ve cevap yazısını yayınlamakla yükümlü olmalıdır.

- Sinema filmlerinde düzeltme ve cevap hakkı, hem gerçek hem de tüzel kişiler ile kurum ve kuruluşlar tarafından kullanılabilmelidir. Bunun yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma şartı aranmamalıdır.

- Yazılı basın ve radyo-televizyonlarda olduğu gibi sinema filmlerinde de düzeltme ve cevap hakkına sahip olan kişinin bu hakkı kullanmadan ölmesi halinde, bu hak mirasçılardan biri tarafından kullanılabilmelidir.

- Sinema filmlerinde düzeltme ve cevap hakkının kullanılmış olması, hak sahibinin şartları mevcutsa ceza davası ve hukuk davası (maddi ve/veya tazminat davası) açmasına yani yargı yoluna gitmesine engel olmamalıdır.

- Düzeltme ve cevap hakkını doğuran sinema filminin televizyonda, internet ortamında veya başka mecralarda da yayınlanması yani gösterilmesi halinde de söz konusu düzeltme ve cevap metninin yer alması gerekmektedir.

- Düzeltme ve cevap metninin sinema filminde yer almaması veya

usulüne göre yer almaması halinde çıkarılacak kanunda sorumlulara müeyyide öngörülmelidir.

- Sinema filmlerine karşı düzeltilme ve cevap hakkı, hem Türkiye’de üretilen filmlere hem de ithal edilen filmlere karşı kullanılabilirdir.

- Sinema filmlerine karşı düzeltilme cevap yazısında hak sahibinin veya kanunî temsilcisinin, vekâletnamede özel yetki varsa vekilin adı-soyadı, imzası bulunmalıdır. Ayrıca başvuru tarihi de olmalıdır. Cevap ve düzeltilme metninde, hakkı doğuran hususlar (şeref ve haysiyetinin ihlâli veya kendisi hakkında gerçeğe aykırı hususlar ile bunlara karşı hak sahibinin beyanları) açık- seçik belirtilmelidir. Cevap ve düzeltilme metninde suç oluşturan hususlar bulunmamalı ve pasif süje veya üçüncü kişiler bakımından metin cevaba cevap hakkı doğuracak nitelik ve özellikte olmamalıdır. Cevap ve düzeltilme metni, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmamalıdır.

- Cevap ve düzeltilme hakkına yol açan gösterimde resim, karikatür, şekil vb. unsurlar varsa, cevap ve düzeltilme metninde de bunlara yer verilebilmelidir.

b) Sinema Filmlerinde Düzeltilme ve Cevap Hakkının Aktif Süjesi

Sinema filmlerine karşı cevap ve düzeltilme hakkının aktif süjesi, film yoluyla şeref veya haysiyeti ihlâl olunan veya filmde kendisi ile ilgili gerçeğe aykırı hususlar bulunan gerçek veya tüzel kişi ile kurum ve kuruluşlar olmalıdır. Hak sahibinin hakkını kullanmadan vefat etmesi halinde, yukarıda belirtilen diğer kitle iletişim araçlarında olduğu gibi bu hakkı ya mirasçılar birlikte ya da ilk başvuran kullanabilmelidir. Bu durumda mirasçılara onbeş gün ek süre verilmesi uygun olur.

c) Sinema Filmlerinde Düzeltilme ve Cevap Hakkının Pasif Süjesi

Sinema filmlerine karşı düzeltilme ve cevap hakkının tanınması halinde pasif süje bakımından, diğer bir deyişle bu hakkın kime karşı ve nasıl kullanılacağı bakımından tarafımızca üç adet alternatif yol önerilmektedir:

1. Sinema eseri sahiplerine başvurulması: Kanaatimizce, tek başına yönetmen veya 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun (FSEK) 8. maddesindeki düzenleme çerçevesinde eser sahipleri pasif süje konumunda değerlendirilebilirler. FSEK’nun 8. maddesine göre: Sinema eserlerinde; yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarı, eserin birlikte sahibidirler. Canlandırma tekniğiyle yapılmış sinema eserlerinde, animatör de eserin birlikte sahipleri arasındadır. Buradaki çıkmaz

yol, düzeltme ve cevap hakkını doğuran kısma bu eser sahiplerinden hangisinin yol açtığına tespitidir. Dolayısıyla bu hakkın doğumuna sebebiyet veren kısım sadece senaryoda mevcutsa, eser sahipleri arasında sayılan diğer kişileri sorumlu tutmak hakkaniyet ilkesine uygun düşmez. Bunun gibi, bu hakkın doğumuna yol açan kısım özgün müzikte ise eser sahipleri içinde yer alan diğer kişileri sorumlu tutmak yine hakkaniyet ilkesine aykırıdır. Pratik bir çözüm olarak ve usul ekonomisi bakımından tek başına filmin yönetmeni filmin başında ve sonunda tek perde halinde düzeltme ve/veya cevap metninin gösterilmesini sağlamakla yükümlü kişi olarak kabul edilebilir. Metnin filmde gösterilmemesi halinde hak sahibi adli yargı yoluna başvurabilmelidir. Bu durumda hak sahibi on gün içinde sulh ceza hakimliğine itiraz edebilir. Verilecek karara karşı taraflar on gün içinde asliye ceza mahkemesine itiraz edebilir. Yargılama yazılı usulde yapılır. Asliye ceza mahkemesinin kararı kesin olmalıdır. Bu yöntemde ithal filmler bakımından zorluk çıkmaktadır.

2. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na başvurulması: Bu konuda tarafımızca önerilecek ikinci bir yol, düzeltme ve cevap hakkı sahibinin, sinema filmlerini kayıt ve tescil eden ve denetleyen kuruluş olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'na (Sinema Genel Müdürlüğü'ne) başvurusudur. Hak sahibi Kültür ve Turizm Bakanlığı'na yazılı olarak başvurmak suretiyle düzeltme ve cevap yazısının filmin başında ve sonunda tek perde halinde yer almasını isteyebilmeli veya düzeltme ve cevap hakkını doğuran kısmın filminden çıkarılmasını talep edebilmelidir. Bu konuda Bakanlık'ta bir kurul oluşturulması uygun olur. Kurul tarafından verilen karara karşı da idarî yargı yolu açık olmalıdır. Hak sahibi filmin ticarî dolaşıma veya gösterime sunulmasından itibaren on gün içinde Kurula başvurmalı ve verilen karara taraflar on gün içinde Ankara İdare Mahkemesine itiraz edebilmelidir. İdare mahkemesinin kararına karşı da taraflar bir hafta içinde Ankara Bölge İdare Mahkemesine itiraz edebilmelidir. Yargılama yazılı (dosya üzerinden) olmalı ve bölge idare mahkemesinin kararı kesin olmalıdır. Bu yöntemde ithal filmler bakımından da herhangi bir zorluğun çıkmayacağı açıktır.

3. Doğrudan yargı yoluna başvurulması: Bu üçüncü yönteme göre düzeltme ve cevap hakkı sahibi on gün içinde doğrudan yerleşim yeri sulh ceza hâkimliğine yazılı olarak başvurarak düzeltme ve/veya cevap metninin sinema filminin başında ve sonunda gösterilmesini talep edebilir. Sulh ceza hâkimliğinin kararına karşı taraflar on gün içinde asliye ceza mahkemesine itiraz edebilir. Bu mahkemenin vereceği karar kesin olmalıdır. Yargılama yazılı usule tâbi olmalıdır.⁶⁰

60 (5187 sayılı Basın Kanunu m. 18'de öngörülen usule teşmil yoluyla)

Mahkeme kararına rağmen düzeltilme cevabın sinema filminde yer almaması veya usulüne uygun şekilde yer almaması halinde uygulanacak müeyyide kanunda öngörülmelidir.

Sonuç ve Öneriler

Düzeltilme ve cevap hakkı, BM bünyesinde ele alındığı gibi, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi, Sınırsız Televizyon Direktifi ve bu Direktifi tadil eden Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi gibi uluslararası belgelerde ve anayasalarda bir temel hak olarak düzenlenmiştir. Türkiye’de de bu hak gerek Anayasa gerekse kanunlarla güvence altına alınmıştır. Anayasaya göre, bu hak ancak, kişiler hakkında gerçeğe aykırı yayınlar yapılması veya yayın yoluyla kişinin şeref ve haysiyetine dokunulması hallerinde kullanılabilir. Pozitif hukuk bakımından bu hak, süreli yayınlarda, radyo ve televizyon yayınlarında ve internet ortamında yapılan yayınlara karşı kullanılabilirken, süresiz yayınlar ve sinema filmlerine karşı kullanılamamaktadır.

Gelişen teknolojiler ve artan imkânlar sayesinde dünyada her yıl binlerce film çevrilmektedir. Bu filmler hiç bir engel tanımadan pek çok ülkede gösterime girmekte, gerek internet gerekse uydu teknolojileri aracılığıyla küresel bir dolaşıma girmektedirler. Böylece sinema evrensel bir boyuta ulaşmıştır. Dolayısıyla sinemanın insanları etkileme gücü de oldukça artmıştır. Sinemada zaman zaman kişilerin şeref ve haysiyetine dokunan veya kişiler hakkında gerçeğe aykırı unsurlar bulunabilmektedir. Kanaatimizce, insanları etkileme kapasitesi son derece yüksek olan ve çok büyük kitlelere ulaşabilen sinema filmlerine karşı düzeltilme ve cevap hakkının kullanılması ihtiyacı vardır. Yukarıda da bahsedildiği gibi eski Yugoslavya ve Federal Almanya gibi bazı ülkelerde sinema filmlerine karşı cevap hakkı tanınmıştır. Sinema filmlerine karşı bu hakkın Türkiye’de de tanınması bakımından tarafımızca bazı önerilerde bulunulmuştur.

Kanaatimizce, sinema filmlerinde düzeltilme ve cevap hakkı, **kişilerin şeref ve haysiyetine dokunulması** veya **kişinin kendisi hakkında gerçeğe aykırı hususların bulunması** halinde tanınmalıdır. Sinema filminde düzeltilme ve cevap hakkını doğuran şartların yer alması durumunda, hak sahibi filmin ticarî dolaşıma ve gösterime girdiği tarihten itibaren on gün içerisinde çıkarılacak Kanunda belirtilen merciye yazılı olarak başvurabilmelidir. Bu hak gerçek ve tüzel kişiler tarafından kullanılabilir ve bu hakkın kullanımında vatandaşlık şartı aranmamalıdır. Düzeltilme ve cevap hakkı, hak sahibinin ölmesi durumunda mirasçıları tarafından kullanılabilir. Bu hakkın kullanılması, hak sahibinin yargı yoluna gitmesine engel olmamalıdır. Sinema filmlerine karşı düzeltilme ve cevap

hakkının tanınması halinde bu hakkın kime karşı kullanılacağı bakımından tarafımızca üçlü bir alternatif düşünülmüştür. Bunlar;

1. Tek başına yönetmen veya FSEK m.8’de belirtilen sinema eserinin birlikte sahiplerine başvurulması,
 2. Kültür ve Turizm Bakanlığı’na başvurulması,
 3. Doğrudan yargı yoluna başvurulması,
- olarak öngörülmüştür.

Sonuç olarak artık, sinema filmlerinde düzeltme ve cevap hakkına ilişkin olarak Türk mevzuatında bir düzenlemenin yapılması gerekmektedir. 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun’da değişiklik yapılarak düzeltme ve cevap hakkına yönelik bir düzenleme getirilmelidir.

Kaynakça

- Akkurt, Ali, *Basın Özgürlüğünün Kapsamı ve Sınırları*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.
- Aydın, Sevil, *Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlâli ve Hukuksal Korunma*, Adil Yayınevi, Ankara, 1997.
- Belli, D. Bülent, *Basın Yoluyla Kişilik Hakkına Saldırlardan Sorumluluk*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2008.
- Bıyıklı, Hasan, *Kitle Haberleşme Hukuku Ders Notları*, A.Ü. SBF, Basın –Yayın. Yüksek Okulu Yayınları, Ankara, 1989.
- Bingöl, Mahmut, “Sinema Filmleri Yoluyla Şeref ve Haysiyetin İhlâli ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, 2017.
- Coşkun, Sena, “Avrupa Birliği Sürecinin Cevap ve Düzeltme Hakkına Katkısı ve Hakkın Kullanımında Alternatif Yollar”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* / Cilt: XV, Sayı 1, 2013.
- Coşkun, Atilla, *Gazete, Radyo ve Televizyon Yayınlarında Cevap Hakkı*, Legal Yayınevi, İstanbul, 2002.
- Çiftci, Ahmet, “Radyo ve Televizyonda Cevap ve Düzeltme Hakkı”, *Ankara Barosu Dergisi*, 48(6), 893-908, 1991.

- Çiftci, Ahmet, “3445 Sayılı Kanunla Değiştirilen Basın Kanunu’nun 19. Maddesine Göre Yazılı Basında Cevap ve Düzeltilme Hakkı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 42(1-4), 47-80, 1992.
- Çiftci, Ahmet, “İnternet Ortamında Yapılan Yayınlarda Cevap ve Düzeltilme Hakkı”, *XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı*, Bilgi Üniversitesi ve İnternet Teknolojileri Derneği, İstanbul, 12-13 Aralık, 2009.
- Çiftci, Ahmet ve Kırıl, Sevinç, *İçtihatlı Türk Basın-Yayın Mevzuatı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.
- Dönmezer, Sulhi / Bayraktar, Köksal, *Basın Hukuku*, 5. Baskı. Beta Yayınevi, İstanbul, 2013.
- Eisenstein, Sergei, *Bir Sinemacının Düşünceleri*, (Çev. Azmi Arna), Yol Yayınları, İstanbul, 1975.
- Ermən, Sahir / Özek, Çetin, *Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat*, Kule Kitapları, İstanbul, 1991.
- Gedik, Ömer, *Türk Yargı Kararları Çerçevesinde Türkiye’de Kitle İletişim Özgürlüğü*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008.
- Gökmen, Mustafa, *Başlangıçtan 1950’ye Kadar Türk Sinema Tarihi ve İstanbul Sinemaları*, Birinci Baskı, İstanbul Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 1989.
- Gölcüklü, Feyyaz, “Radyo - Televizyonda Düzeltilme ve Cevap Hakkı”, *SBFD*, 20(4),125-143, 1965.
- Gölcüklü, Feyyaz, *Haberleşme Hukuku*, AÜSBF Yayını, No:292, BYYO Yayın NO:1, Ankara, 1970.
- Güzel, Abdullah, *Cevap ve Düzeltilme Hakkı*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2010.
- İçel, Kayhan, “Cevap ve Düzeltilme Hakkı Yönünden ‘İlgi’ ve ‘Gerçeğe Aykırılık’ Koşulları”, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: XLIII, Sayı: 1-4, 1977.
- İçel, Kayhan, *Kitle Haberleşme Hukuku*, Yenileştirilmiş ve Geliştirilmiş 3. Baskı. Beta Yayıncılık, İstanbul, 1990.
- İçel, Kayhan, *Kitle İletişim Hukuku*, Yenilenmiş 12. Baskı. Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- Kılıçoğlu, Ahmet, *Şeref, Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılarından Hukuksal Sorumluluk*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi yayınları No: 496. Ankara, 1993.
- Mallı, Ömer, “Kişilik Hakkı Karşısında Basın Özgürlüğünün Sınırları”, *Hukuk Devletinde Kişisel Güvenlik, Hukukun Gençleri Sempozyumları Dizisi-1*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 20-21 Mart 2009, (Çevrimiçi) http://www.umut.org.tr/Hukukun_Gencleri/TamMetinlerSunular/OmerMalli.pdf, (205.08.2017), 2009.
- Özek, Çetin, *Türk Basın Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 2381, Hukuk Fakültesi Yayını, No: 538. İstanbul, 1978.
- Özel, Sibel, *Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014.
- Özön, Nijat, *Sinema Sanatına Giriş*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008.
- The Audio-Visual Media in the Single European Market, European Documentation, Periodical 4/1988. Luxembourg.
- Tikveş, Özkan, “Cevap Hakkı Üzerine Bir İnceleme”, *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, No:1., 1967.
- Yenisey, Feridun, ve Özel, Cevat, *İçtihatlı Basın Mevzuatı*, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.
- Yüzer, Dilara, 1982 *Anayasası’nda Basın Özgürlüğü Karşısında Kişilik Hakkı ve Korunması*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2013.